

-Organizacioni odbor savjetovanja-

Broj: 36/23
Sarajevo, 03.06.2023. godine

**IZVJEŠTAJ, ZAKLJUČCI I PREPORUKE SA XXI SAVJETOVANJA IZ KRIVIČNOPRAVNE
OBLASTI**

**„IZAZOVI PRAVOSUĐA U PROCESUIRANJU NOVIH I TRADICIONALNIH OBLIKA
KRIMINALITETA“**

Neum, hotel „Zenit“, 31.maj/svibanj. – 03. juni/lipanj 2023. godine

U V O D

U periodu 31.05. do 03.06.2023. godine u Neumu - hotel „Zenit“, održano je XXI savjetovanje iz krivične oblasti pod radnim naslovom „Izazovi pravosuđa u procesuiranju novih i tradicionalnih oblika kriminaliteta“. Savjetovanju je prisustvovalo 431 (četiri sto trideset i jedan) učesnika koje su činili sudije, tužioci, advokati, zastupnici iz Zavoda za pružanje pravne pomoći, predstavnici ministarstava pravde entiteta i kantona, pravobranioци, predstavnici izvršne i zakonodavne vlasti, članovi akademske zajednice, pripadnici ministarstava unutrašnjih poslova iz cijele Bosne i Hercegovine, predstavnici međunarodnih organizacija i drugi.

Savjetovanje je organizovalo Udruženje sudija/sudaca Federacije Bosne i Hercegovine zajedno sa Centrom za edukaciju sudija i tužilaca Federacije Bosne i Hercegovine, Centrom za edukaciju sudija i javnih tužilaca u Republici Srpskoj, Udruženjem sudija Republike Srpske, Udruženjem sudija Bosne i Hercegovine, Udruženjem žena sudija Bosne i Hercegovine, Udruženjem sudija Suda Bosne i Hercegovine, Udruženjem sudija Brčko Distrikta Bosne i Hercegovine, Udruženjem tužilaca/tužitelja Federacije Bosne i Hercegovine, Udruženjem tužilaca Republike Srpske, Udruženjem tužilaca Bosne i Hercegovine, Advokatskom komorom Federacije Bosne i Hercegovine, Advokatskom komorom Republike Srpske, Pravosudnom komisijom Brčko Distrikta BiH, Centrom za istraživanja politike suprotstavljanja kriminalitetu – CPRC, AIRE Centrom i Regionalnom antikorupcijskom inicijativom (RAI).

Savjetovanje je organizovano uz podršku Ministarstva pravosuđa SAD / Program za razvoj, pomoć i edukaciju tužilaštava u inostranstvu (US DoJ/OPDAT), Američkom agencijom za međunarodni razvoj (USAID)/ Bosna i Hercegovina, AIRE Centar, Vijeće Evrope i Misija OSCE-a u Bosni i Hercegovini. Sve navedene institucije su imali svoje panele na Savjetovanju i pružili finansijsku podršku ovogodišnjem Savjetovanju. Podršku savjetovanju je pružila Sudska policija Federacije Bosne i Hercegovine u osiguranju događaja.

Rad savjetovanja je održavan kroz panel zasjedanja (plenarno zasjedanje) 01.06. i 03.06.2023. godine te kroz rad radnih grupa 02.06.2023. godine.

ZAKLJUČCI I PREPORUKE PO PANELIMA I RADNIM GRUPAMA

**ČETVRTAK 01.06.2023.GODINE
(PLENARNO ZASJEDANJE)**

Otvaranje Savjetovanja 09:00 – 09:30

Savjetovanje su otvorili **Elis Sultanić**, predsjednik Udruženja sudija/sudaca u Federaciji Bosne i Hercegovine; **Srđan Forca**, član Visokog sudskog i tužilačkog vijeća Bosne i Hercegovine; **Arben Murtezić**, direktor Centra za edukaciju sudija/sudaca i tužilaca Federacije Bosne i Hercegovine; **Tomislav Čavić**, direktor Centra za edukaciju sudija i javnih tužilaca Republike Srpske

I SESIJA: 09:30 – 11:00

Moderator: Hakija Zajmović, Predsjednik Udruženja sudija/sudaca Federacije BiH u periodu od 2016-2023 godine, sudija Općinskog suda u Sarajevu;

Panelisti: Dr. sci. Ljiljana Filipović, predsjednica Krivičnog odjeljenja Vrhovnog suda Federacije BiH: *"Krivično djelo Organizirani kriminal iz člana 342. Krivičnog zakona Federacije Bosne i Hercegovine u praksi Vrhovnog suda Federacije Bosne i Hercegovine"*; **Mr. Božidarka Dugonjić**, sutkinja Vrhovnog suda Federacije BiH: *"Kažnjavanje branitelja u krivičnom postupku u praksi Vrhovnog suda Federacije BiH"*; **Emir Neradin**, sudija Vrhovnog suda Federacije BiH: *"Pravo na jednako postupanje u praksi Vrhovnog suda Federacije BiH"*; **Tihomir Jurko**, tužitelj Federalno tužilaštvo Federacije BiH: *"Pojam lažne isprave, upotreba lažne isprave - da li se radi o trajnom krivičnom djelu, dileme u praksi"*; i **Goran Glamočanin**, Republički javni tužilac Republičkog javnog tužilaštva Republike Srpske i **Jelena Diljević**, advokat i ovlašteni predavač Agencije za javne nabavke: *"Postupanje u krivičnim predmetima u oblasti javnih nabavki"*

Dr. sci. Ljiljana Filipović, predsjednica Krivičnog odjeljenja Vrhovnog suda Federacije BiH: *"Krivično djelo Organizirani kriminal iz člana 342 Krivičnog zakona Federacije Bosne i Hercegovine u praksi Vrhovnog suda Federacije Bosne i Hercegovine"*

Nejasnoće u pogledu sadržine pojedinih inkriminacija, na koje je ukazano gotovo odmah nakon stupanja na snagu sada važećeg KZ Federacije BiH i koje nisu otklonjene dosadašnjom sudskom praksom, te mogućnost da se kao krivično djelo Organizirani kriminal iz člana 342 stav 1. i 3. KZ Federacije BiH kvalificiraju i učinjenja, kako se to navodi u jednoj odluci Vrhovnog suda Federacije BiH, „bagatelnih krivičnih djela“, nesumnjivo upućuju na potrebu preispitivanja postojećih zakonskih određenja pojedinih oblika ovog krivičnog djela.

Najprije, neophodno je preispitati obim odgovornosti organizatora grupe za organizirani kriminal ili onoga ko rukovodi takvom grupom. Neophodno je jasno određenje da li ovi učinitelji odgovaraju za sva krivična djela koja, u okviru kriminalnog plana grupe, učine ili pokušaju pojedini članovi grupe za organizirani kriminal ili samo za ona koja su učinjena ili pokušana zajedničkim djelovanjem ove grupe ili odgovaraju samo ako su i sami sudjelovali u učinjenju krivičnih djela proizašlih iz kriminalnog plana grupe za organizirani kriminal.

Nadalje, imajući u vidu shvaćanja pojma „organizirani kriminal“ u pojedinim međunarodnim dokumentima i stručnoj literaturi, postavlja se i pitanje da li bi postojanje ovog krivičnog djela trebalo ograničiti samo na slučajeve učinjenja od strane grupe za organizirani kriminal ili pojedinih njenih članova krivičnih djela određene težine.

Nekonzistentnosti zakonskog uređenja pojedinih oblika kriminalnog udruživanja i učinjenja krivičnih djela od strane različitih oblika kriminalnog udruženja posebno je izražena pri „propisivanju posebne kazne za pojedina krivična djela“ učinjena od strane grupe za organizirani kriminal.

Naime, osim što je kod nekih krivičnih djela (na primjer, kod krivičnog djela Organizirana trgovina ljudima iz člana 210b. stav 1. KZ Federacije BiH) za organizatora grupe za organizirani kriminal propisana ista kazna kao i za učitelja krivičnog djela Organizirani kriminal iz člana 342. stav 3. KZ Federacije BiH, za pojedina krivična djela ista kazna je propisana ako su ona učinjena u sastavu grupe za organizirani kriminal ili grupe ljudi (na primjer, kod krivičnog djela Iznude iz člana 296 stav 2. KZ Federacije BiH ili, opet, kod krivičnog djela Organizirana trgovina ljudima iz člana 210b. KZ Federacije BiH). Time se, iz teško objašnjivih razloga, za pojedina krivična djela propisuje teža kazna za njihovo učinjenje u okviru bilo kojeg oblika kriminalnog udruživanja dok za druga krivična djela propisuje teža kazna samo ako su učinjena od strane organizatora ili člana grupe za organizirani kriminal.

Na kraju, to ukazuje i na neophodnost preispitivanja potrebe postojanja toliko različitih oblika kriminalnog udruživanja kao što je to trenutno u KZ Federacije BiH (udruženje, grupa ljudi, organizirana grupa ljudi, grupa za organizirani kriminal). Njihova brojnost, nedovoljno jasna diferencijacija pri zakonskom određivanju njihovog značenja i poteškoće pri praktičnoj identifikaciji o kojem obliku kriminalnog udruživanja se radi, nameće potrebu razmatranja nužnosti reduciranja broja mogućih oblika kriminalnog udruživanja i povezivanja.

Mr. Božidarka Dugonjić, sutkinja Vrhovnog suda Federacije BiH:

„Kažnjavanje branitelja u krivičnom postupku u praksi Vrhovnog suda Federacije BiH“

Kažnjavanje branitelja u krivičnom postupku pred sudovima u Federaciji Bosne i Hercegovine, zahtijeva od sudova pravilnu i dosljednu primjenu relevantnih zakonskih odredbi. Evidentno je da je u te zakonske odredbe ugrađen princip postupnosti, tako da prije odluke o kažnjavanju branitelja moraju biti ispunjeni prethodni, zakonom propisani uvjeti, o kojima je kroz praktične primjere bilo riječi u ovom tekstu. Pri svemu tome, potrebno je da sudovi imaju na umu da je prilikom kažnjavanja branitelja neophodno uspostaviti i pravilan balans između potrebe da se zaštiti autoritet i dostojanstvo suda i onih izjava branitelja koji predstavljaju dozvoljenu kritiku sudskog odlučivanja sa stanovišta struke i u tom kontekstu prepoznati razliku između kritike i uvrede. S druge strane, čak i ako se radi o korištenju procesno dopuštenih radnji koje na raspolaganju imaju branitelji tokom krivičnog postupka, one ne smiju preći granice vršenja braniteljske dužnosti na način koji je neprimjeren i nepristojan, odnosno, kojim se ometa red u sudnici i narušava dostojanstvo suda. Konačno, pismeno izrađena odluka o kažnjavanju branitelja mora da sadrži pravilan pravni osnov kažnjavanja branitelja, te da u izreci bude jasna i određena, a u obrazloženju argumentirana u pogledu svih odlučnih činjenica.

Emir Neradin, sudija Vrhovnog suda Federacije BiH:

"Pravo na jednako postupanje u praksi Vrhovnog suda Federacije BiH"

Pravo na jednakost oružja kao poseban aspekt prava na pravično suđenje iz člana 6 stav 1. EKLJP prepoznato je i u ZKP Federacije BiH - član 15 ZKP Federacije BiH (Jednakost u postupanju), te niz drugih odredbi ZKP Federacije BiH koje razrađuju propisano načelo.

Praksa Vrhovnog suda Federacije BiH u vezi primjene načela jednakosti u postupanju iz člana 15 ZKP Federacije BiH prepoznaje niz pojedinačnih prava i obaveza koje proizilaze iz tog načela. Njen značaj se ogleda u kreiranju i ujednačavanju sudske prakse u Federacije BiH kada je u pitanju jednako postupanje prema (suprotstavljenim) strankama. Pri tome se Vrhovni sud Federacije BiH oslanja i na praksu ESLJP, koja predstavlja minimalni standard zaštite kojeg mora osigurati svaka država članica EKLJP.

Tihomir Jurko, tužitelj Federalno tužilaštvo Federacije BiH:

„Pojam lažne isprave, upotreba lažne isprave - da li se radi o trajnom krivičnom djelu, dileme u praksi“

Imajući u vidu sve naprijed izloženo, te sagledavajući širinu primjene i potrebu zaštite sigurnosti pravnog prometa, kao i izražene dileme u praksi, posebno u odnosu na to šta je lažna, a šta druga isprava, kad se kazneno djelo smatra dovršenim, odnosno kada nastupa zastara kaznenog progona, mišljenja sam da bi se problematika ovih kaznenih djela trebala naći u predmetu interesovanja pravosudne zajednice, kako kroz osposobljavanje sudaca i tužitelja, tako i kroz zauzimanje stavova od strane najviših pravosudnih autoriteta – vrhovnih sudova entiteta, a po ocjeni i na panelima kojima se daje doprinos za usaglašavanje sudske prakse na području čitave BiH.

Goran Glamočanin, Republički javni tužilac Republičkog javnog tužilaštva Republike Srpske i Jelena Diljević, advokat i ovlaštenu predavač Agencije za javne nabavke:

„Postupanje u krivičnim predmetima u oblasti javnih nabavki“

Od znanja, vještina i resursa kojima raspolažu organi krivičnog gonjenja u velikoj mjeri zavisi i obim otkrivanja i procesuiranja ovih krivičnih djela. S obzirom na specifičnost postupaka javnih nabavki i složenost radnji koje se u istima preduzimaju, da bi organi krivičnog gonjenja efikasno otkrivali i gonili izvršioce ovih krivičnih djela potrebna je kontinuirana obuka zaposlenih u istražnim organima koja će omogućiti sticanje i proširenje znanja o javnim nabavkama i olakšati tim licima prepoznavanje indikatora korupcije u javnim nabavkama, odnosno dokazivanje krivičnih djela u postupcima javnih nabavki.

II SESIJA: 13:00 – 15:00

Panel Advokatskih komora Federacije BiH i Republike Srpske

Moderator: Ivan Šijaković, Advokatska komora Republike Srpske

Panelisti: Vlado Adamović, Advokatska komora Federacije BiH: *„Uvodna riječ, uloga advokature, advokata u krivičnom postupku“*; **Tatjana Savić, Advokatska komora Republike Srpske:** *„ANOM – Trojanski štiti ili trojanski konj“*; **Miodrag Stojanović, Advokatska komora Republike Srpske:** *„Zaklonost dokaza pribavljenih putem SKY i ANOM aplikacije“*; **Prof. dr. Predrag Raosavljević, Institucija Ombudsmena a za ljudska prava Bosne i Hercegovine i mr. Ivan Šijaković, Advokatska komora Republike Srpske:** *„Izjava za medije u fazi krivične istrage – u svjetlu prava na privatnost i pretpostavke nevinosti“*; **Jelena Cvijetić, v.d. Agent Savjeta ministara BiH pred Evropskim sudom za ljudska prava:** *„Evropski sud za ljudska prava u Strazburu, implementacija presude Šćepanović protiv Bosne i Hercegovine AP.BR. 21169/21, u pogledu provođenja generalnih mjera sa posebnim akcentom/osvrtoom na postupak pribavljanja bezbjednosne dozvole za pristup tajnim podacima advokatima/odvjetnicima“*; **Milan Romanić, Advokatska komora Republike Srpske:** *„Saizvršilaštvo“ iz čl. 29 KZ BiH, odnosno iz čl. 37 Krivičnog zakonika RS“*

Tatjana Savić, Advokatska komora Republike Srpske

„ANOM – Trojanski štiti ili trojanski konj“

Miodrag Lj. Stojanović, Advokatska komora Republike Srpske

„Zaklonost dokaza pribavljenih putem SKY i ANOM aplikacije“

Zaključci - preporuke

Nesporan je značaj borbe protiv kriminala, te da je presjecanje SKY komunikacija i dešifrovanje istih doprinijelo otkrivanju i sprečavanju brojnih krivičnih djela kao i pribavljanju mnogih materijalnih dokaza ali je upitna pravna priroda i dokazni značaj ovako pribavljene komunikacije.

Pitanje zakonito pribavljenih dokaza u skladu sa EKLJP jeste ključno pitanje u kome svi mi imamo svoj nivo odgovornosti.

Da bi ovi kriterijumi bili ispunjeni potrebno je utvrditi osnov i način njihovog pribavljanja, validnost, opseg i trajanje naredbe prirodu i vrstu krivičnih djela u pogledu kojih je određen nadzor i druge

garante zakonitog postupanja prilikom provođenja ove mjere. Ta zakonitost u postupanju mora biti u po propisima zemlje koja vrši nadzor i dešifraciju i zemlje koja putem međunarodne pravne pomoći prima navedene podatke. Obje strane su dužne da poštuju svoje nacionalno zakonodavstvo.

Pitanje ciljanog nadzora i masovnost nadzora jeste kriterijum, zakonitosti pribavljenih informacija bitan podataka o tome da li su ovi dokazi zakoniti pogotovo ako se radi o prikupljanju podataka van svojih jurisdikcija a bez saglasnosti i znanja države "domaćina" konkretno BiH.

Podvođenje ovako pribavljenih dokaza pod „slučajne nalaze“ bi u budnosti dalo legitimitet svim moćnijim državama koji raspolažu najmodernijom tehnologijom da vrše nekontrolisani nadzor nad svakim pojedincem na svijetu i prikupljaju dokaze u svakoj državi u potpunosti obesmišljavajući kontrolnu ulogu domaćih sudova u takvim situacijama.

Posebno treba ukazati na činjenicu da sudovi *u najmanju ruku moraju prije nego što postupak dođe u fazu izvođenja dokaza odbrane donijeti procesnu odluku i očitovati se o prigovoru zakonitosti dokaza prikupljenih putem SKY i ANOM aplikacije. Ovo iz razloga što odbrana mora imati „čistu“ situaciju da li će u svom dokaznom postupku izvoditi dokaze na zakonitost ovih dokaza i u kom obimu će pobijati iste. Sve drugo bilo bi nesumnjivo povreda prava na odbranu.*

Postoji jedan nalog Evropskog supervizora za zaštitu podataka koga imenuje Evropski parlament, upućen prema EUROPOLU kojim se traži od EUROPOLA da je dužan uništiti sve prikupljene podatke koji nisu obrađeni u skladu sa međunarodnim pravilima i koji se odnose na čuvanje podataka koji se prikupljaju slušanjem dužim od 6 mjeseci. Ako je to tako, *a to treba dalje provjeriti, onda bi i podaci koji su pribavljeni SKY aplikacijom bili dokazi koji se ne mogu koristiti u postupcima pred našim zakonodavstvom.*

S tim u vezi posebno se ukazuje na odredbu člana 118 stav 3 ZKP BiH gdje se eksplicitno kaže da *„Istražne radnje iz člana 116 stav 2 tačka a do d i g ovog člana mogu trajati najduže do mjesec dana a iz posebno važnih razloga mogu se, na obrazložen prijedlog tužilaštva produžiti za još mjesec dana s tim da mjere iz tačke a do c mogu trajati najduže do 6 mjeseci a iz tačka d i g ukupno najduže do 3 mjeseca.“*

Prof. dr. Predrag Raosavljević, Institucija Ombudsmena a za ljudska prava Bosne i Hercegovine i mr. Ivan Šijaković, Advokatska komora Republike Srpske

„Izjava za medije u fazi krivične istrage – u svjetlu prava na privatnost i pretpostavke nevinosti“

Saopštenja za javnost igraju važnu ulogu u fazi krivične istrage, kako zbog informisanja javnosti, tako i zbog činjenice da mogu uticati na ishod postupka.

Izveštavanje u fazi krivične istrage može dovesti do povrede osnovnih prava osumnjičenog, kao što su pravo na pravično suđenje ili pravo na zaštitu privatnosti, te ugroziti zakonom propisanu pretpostavku nevinosti.

U odsustvu izuzetnih okolnosti (neposredne opasnosti po građane ili društvo), prevagu ima pretpostavka nevinosti koja se proteže na sve faze krivičnog postupka, što obuhvata fazu istrage, suđenja, pa i postupak po žalbi, sve do njegovog pravosnažnog okončanja.

Prilikom izdavanja saopštenja za javnost u fazi krivične istrage neophodno se suzdržati od komentara o krivici ili nevinosti osumnjičenog ili od izjava koje se mogu protumačiti na način da pretpostavljaju ishod krivičnog postupka.

Po svaku cijenu neophodno je zadržati informacije koje su obuhvaćene pravom na privatni ili porodični život ili one koje mogu kompromitovati bezbjednost svjedoka ili drugih povjerljivih izvora informacija.

Prepuštanje rješavanja dileme o objavi detalja iz istrage samim medijima, putem internih akata samoregulacije, kodeksa informisanja ili izvještavanja, u praksi se pokazuje nedjelotvornim, ponajmanje i zbog činjenice da nisu predviđene sankcije niti drugi standardi odgovornosti u slučaju kršenja propisanih normi postupanja.

Jelena Cvijetić, v.d. Agent Savjeta ministara BiH pred Evropskim sudom za ljudska prava:
„Evropski sud za ljudska prava u Strazburu, implementacija presude Šćepanović protiv Bosne i Hercegovine AP.BR. 21169/21, u pogledu provođenja generalnih mjera sa posebnim akcentom/osvrtnom na postupak pribavljanja bezbjednosne dozvole za pristup tajnim podacima advokatima/odvjetnicima“

Pozitivni propisi Bosne i Hercegovine pružaju mogućnost svakom advokatu da nakon uspješno okončane bezbjednosne provjere pred nadležnim organom bezbjednosti dobiju bezbjednosnu dozvolu za pristup tajnim podacima.

Posjedovanjem bezbjednosne dozvole advokati ostvaruju uvid u tajne podatke, uvažavajući princip „need to know“. Dakle, advokatima se omogućava uvid u tajne podatke u cjelosti, odnosno u onoj mjeri koja je odgovarajuća da obezbijedi valjano zastupanje interesa njihovih klijenta, pri tome zadovoljavajući načelo kontradiktornosti postupka.

Ured zastupnika će u budućnosti nastaviti da u kontinuitetu preduzima mjere i aktivnosti u okviru djelokruga svoje nadležnosti sa ciljem potpune implementacije presude Evropskog suda za ljudska prava u Strazburu u predmetu *Šćepanović protiv Bosne i Hercegovine*, Ap.br. 21196/21

Milan Romanić, Advokatska komora Republike Srpske:
"Saizvršilaštvo" iz člana 29 KZ BiH, odnosno iz člana 37 Krivičnog zakonika RS"

U našoj novijoj i starijoj krivičnopravnoj teoriji i praksi je kod saizvršilaštva najzastupljenija „Teorija vlasti nad djelom“, a po kojoj teoriji se saizvršilaštvo definiše kao zajedničko ostvarenje djela od strane više lica koja učestvovanjem u radnji izvršenja i na neki drugi način odlučujući doprinose izvršenju krivičnog djela.

Međutim, vrlo često sudovi u svojim presudama obrazlažu saizvršilaštvo po subjektivnoj teoriji (Teorija animusa ili Teorija volja), a prema kojoj teoriji svaki učesnik koji postupa sa izvršilačkom voljom je saizvršilac bez obzira koju je radnju preduzeo iako ova teorija ima brojne slabosti jer dovodi do samovolje i subjektivizma i neopravdane osude na dugogodišnje kazne zatvora u praksi nailazimo na pravosnažne presude čime se narušava legalitet i garantivna funkcija krivičnog prava, a svakako se narušava i kredibilitet i ugled našeg BH pravosuđa.

Završetak prvog dana rada savjetovanja

PETAK 02.06.2023 GODINE
(Rad po radnim grupama)

PANEL- Kibernetički - cyber kriminal 09:00 – 15:00 (SALA I)

Panel podržan od strane Ministarstva pravosuđa SAD / Program za razvoj, pomoć i edukaciju tužilaštava u inostranstvu (US DoJ/OPDAT)

09:00 – 11:45

I Dio – Međunarodna saradnja

Moderator: Veselinka Ivanović, sudija Okružnog suda u Istočnom Sarajevu, član Organizacionog odbora ispred Udruženja sudija Republike Srpske

Panelisti: Mona Sedky, Savezna tužiteljica, Odjel za računalni kriminal i intelektualno vlasništvo (CCIPS) Ministarstva pravosuđa SAD-a (US DoJ): *“Istraga i kazneni progon internetskog uhođenja, seksualnog iznuđivanja i drugih oblika seksualnog nasilja na internetu”*; **Prof. dr. Aleš Završnik**, direktor Instituta za kriminologiju i profesor na Pravnom fakultetu u Ljubljani: *„Umjetna inteligencija u krivičnom pravosuđu: uticaj na prava čovjeka“*; **Vukas Radonjić**, državni tužilac u Osnovnom državnom tužilaštvu u Podgorici, upućen u Specijalno državno tužilaštvo Crne Gore: *„Procesna i praktična pravila prikupljanja elektronskih dokaza“*; **USAID-ov projekt Pravosuđe protiv korupcije - Bojana Paunović**, sudija, Vrhovni kasacioni sud Republike Srbije i **Saša Radulović**, zamjenik tužioca za organizovani kriminal, Tužilaštvo za organizovani kriminal Republike Srbije: *“Visokotehnoški kriminal – problemi i rešenja u praksi u Republici Srbiji”*

Mona Sedky, Savezna tužiteljica, Odjela za računalni kriminal i intelektualno vlasništvo (CCIPS) Ministarstva pravosuđa SAD-a (US DoJ)

U svom obraćanju tužiteljica je ukazala na probleme vezane za istragu i kazneni progon internetskog uhođenja, seksualnog iznuđivanja i drugih oblika seksualnog nasilja na internetu.

Prof. dr. Aleš Završnik, direktor Instituta za kriminologiju i profesor na Pravnom fakultetu u Ljubljani

„Umjetna inteligencija u krivičnom pravosuđu: uticaj na prava čovjeka“

Kako implementirati sisteme Umjetne inteligencija (UI) u krivičnom pravosuđu na pravno usklađen način?

Zaključci i preporuke:

Trend podvrgavanja svega algoritmima (“algoritmizacija”) pobudio je zanimanje kreatora različitih politika u društvu. Zabrinuti su zbog uticaja UI na osnovna prava i slobode i, zbog toga, kako osigurati odgovornost za eventualne greške UI. U evropskom okviru, Evropska komisija Vijeća Evrope za efikasnost pravosuđa (CEPEJ) usvojila je krajem 2018. *Evropsku povelju o korištenju umjetne inteligencije u pravosudnim sistemima* kako bi ublažila navedene rizike u pravosudnom sektoru.¹ Slične bojazni mogu se vidjeti i drugdje u svijetu.²

Upotreba UI u krivičnom pravosuđu potencijalno utiče na veći broj prava u krivičnom postupku: pretpostavku nevinosti, pravo na pošteno suđenje (uključujući jednakost oružja u sudskim postupcima, pravo na unakrsno ispitivanje svjedoka), pravo na nezavisan i nepristrasan sud (uključujući pravo na nasumično odabranog sudiju), načelo nediskriminacije i jednakosti te načelo zakonitosti (*lex certa*) i čini nejasnim postojeće standarde dokazivanja.

Umjetna inteligencija postaje još složenija s konceptom dubokog učenja s umjetnim neuronskim mrežama. Daljnji tehnološki razvoj mogao bi ovo poboljšati (npr. aktuelna istraživanja na području umjetne inteligencije koja se može razumjeti – EAI može ukloniti nerazumljivost sadašnjih pristupa umjetnoj inteligenciji), ali zasada transparentnost, u smislu koji poznajemo u pravu, ostaje iluzija.

Postoji uvjerenje da će alati UI eliminirati pristranosti donosilaca pravosudnih odluka i mentalne prečice (heuristike) koje su karakteristične za ljudsko prosuđivanje i rasuđivanje. To je snažan razlog

¹ European Commission for the Efficiency of Justice (CEPEJ): European Ethical Charter on the use of artificial intelligence in judicial systems and their environment (2018). Dostupno na: <https://rm.coe.int/ethical-charter-en-for-publication-4-december-2018/16808f699c>

² Pregled pravnih inicijativa brojnih međunarodnih organizacija u: Babnik, A.; Simončić, K.; Završnik, A. (2023): Upravljanje sistemima umjetne inteligencije: pregled regulacijskih inicijativa u svjetlu uspostavljanja efikasnog sistema globalnog upravljanja. U: Završnik, A. (ur.); Simončić, K. (ur.): Pravo i umjetna inteligencija: pitanja etike, prava čovjeka i društvene štete. Sarajevo: Dobra knjiga.

zašto su tehnologije UI prebrzo dobile preveliku moć za raspravljanje i suštinsko rješavanje društvenih (i netehnoloških) problema. Predstavnici društvenih nauka, uključujući i pravnike, trebaju intenzivnije saradivati s onima koji se bave kompjuterskim naukama i velikom količinom podataka kako bi razvili pristup usklađen s pravima čovjeka.

Analiza poštivanja temeljnih prava u primjeni UI u pravosuđu i analiza studija primjera mogu biti vrlo korisne u pogledu usklađenosti novih sistema UI, koji će se možda koristiti u budućnosti, s pravima čovjeka. Međutim, još uvijek bilo koji popis potencijalno ugroženih prava je neadekvatan. Naime, kada proces donošenja odluka uz pomoć sistema UI uključuje upotrebu automatizovanog zaključivanja kao pomoć ili zamjenu procesa donošenja odluka koji bi inače provodili ljudi, onda svako pravo čovjeka može biti ugroženo.

Prilikom regulisanja odgovornosti za odluke ili preporuke UI, navođenje mogućih aktera u lancu izgradnje i upotrebe sistema UI može dovesti do sveobuhvatnih popisa aktera državnog i privatnog sektora koji će dodatno zamagliti odgovornosti. Produbljivanje digitalnog ekosistema već je dovelo do toga da se odgovornosti sve više raspodjeljuju među mnogim međusobno povezanim akterima. I, na kraju, nema odgovornog subjekta. Odgovornost se može odrediti na nekoliko načina: od obaveza države do obaveza privatnog sektora, od pripreme podataka do pisanja algoritamskog koda (kako se podaci čiste i pripremaju, koji se podaci prihvataju i koriste, a koji se ostavljaju po strani itd.); od oblikovanja i razvoja algoritama do postupka izvođenja i implementacije itd.

Produbljivanjem digitalnog ekosistema odlučivanje o tome ko je odgovoran za određeni unos podataka i algoritamski rezultat postaje mnogo teže. Preduzete radnje možda čak i ne zadovoljavaju postojeće pragove za građansku (odštetu) odgovornost, zatim za proizvodnu ili eventualno krivičnu odgovornost. Možda je čak i nepravedno da onaj ko oblikuje sistem UI bude odgovoran za posljedice aktivnosti koje su generalno od velike koristi društvu. Stvaraoci UI mogu kreirati rizik koji je naše društvo spremno prihvatiti kao "društveno prihvatljiv rizik" jer su koristi veće od rizika.³

Važno je učiti iz pokušaja uvođenja sistema UI na druga područja, ne samo na područje pravosuđa. U svojoj sažetoj analizi automatizovanih sistema socijalne zaštite u SAD, Eubanks⁴ pokazuje kako se uklanjanje ljudske ocjene u procjeni podobnosti za javnu pomoć pokazalo uvjerljivim rješenjem za okončanje diskriminacije Afroamerikanaca u sistemu socijalne zaštite. Ako su ljudi koji donose odluke pristrani, onda se eliminacija ljudi koji donose odluke čini logičnim korakom. Uprkos tome što se takav pomak prema automatizaciji i eliminaciji ljudi iz procesa donošenja odluka čini intuitivno ispravnim, iskustva koja otkriva Eubanks pokazuju da to može biti i kontraproduktivno. Branioци automatizovanih sistema odlučivanja zanemarili su važnost sposobnosti čovjeka da prilagodi pravna pravila, reinterpretera ih i pruži novo tumačenje primjereno novim društvenim okolnostima.⁵ Ukidanje ljudske diskrecije ili sužavanje polja rasuđivanja zato je dvosjekli mač: ono teorijski može smanjiti pristranost čovjeka u donošenju odluka, ali može produbiti i nepravde iz prošlosti ili uzrokovati nove.

Slično, u svojoj analizi društvene prihvatljivosti kompjuterskih sistema odlučivanja, Turkle⁶ tvrdi da bi u slučaju kad je pravosudni sistem percipiran u društvu kao diskriminirajući, ljudi radije izabrali kompjuter za sudiju nego čovjeka. Na primjer, u kontekstu američkog društva, o kojem piše, to znači da bi Afroamerikanci, koji su često diskriminirani u sistemu krivičnog pravosuđa, više voljeli kompjuterskog sudiju nego sudiju čovjeka. Konačno, često su sudije stariji bjeloputi muškarci. Na osnovu izvedenih eksperimenata Minhao Chen, Stremitzer & Tobia također skreću pažnju na važne

³ Više o temama s područja krivične odgovornosti za nesreće s (polu)automatizovanim vozilima vidjeti: Gless, S., Silverman, E., Weigend, T.: If Robots Cause Harm, Who Is to Blame? Self-Driving Cars and Criminal Liability. *New Criminal Law Review*, 19(3) (2016).

⁴ Eubanks, V.: *Automating Inequality: How High-Tech Tools Profile, Police, and Punish the Poor*. St. Martin's Press, New York, NY (2018).

⁵ Ibid.

⁶ Turkle, S.: *Life on the Screen: Identity in the Age of the Internet*. Simon & Schuster, New York (1995).

nijanse u raspravi o tome žele li ljudi da čovjek ili kompjuter donosi odluke.⁷ Sa zakonima o strogom kažnjavanju krivičnih djela, koji su uveli obavezne minimalne kazne za mnoge kategorije krivičnih djela i sudijama oduzeli dio diskrecionih ovlaštenja, možda je krivično pravosuđe u SAD postalo pravednije. Međutim, svi su optuženi bili teško pogođeni i zatvori su uskoro bili prenatrpani. Ironično, piše Eubanks,⁸ usvajanje zakona o "strogom boju protiv kriminala" bilo je rezultat organizovanja kako konzervativnih pripadnika "zakona i reda" tako i nekih naprednih aktivista za građanska prava koji su napadali diskreciona prava sudija. Međutim, dokazi iz proteklih trideset godina govore drukčije: rasne razlike u krivičnom pravosuđu su se proširile, a zakoni i smjernice o obaveznom kažnjavanju doveli su do izricanja kazni po automatizmu na način "autopilota".⁹

Konačno, efekti sistema UI ne dovode "samo" do kršenja ljudskih prava. Efekti se ogledaju u narušavanju same strukture i funkcionisanja liberalnih demokratija, utiču na načelo podjele vlasti i ograničavanje političke moći pravnom državom.

USAID-ov projekt Pravosuđe protiv korupcije - Bojana Paunović, sudija, Vrhovni kasacioni sud Republike Srbije i Saša Radulović, zamjenik tužioca za organizovani kriminal, Tužilaštvo za organizovani kriminal Republike Srbije

Zaključci:

Neophodna je konstantna edukacija organa učesnika u krivičnom postupku;

- unapređenje postojećih zakonodavnih rešenja posebno u pravcu radnji za prikupljanje dokaza u skladu sa dostignućima i dobrim praksama u uporednom pravu, te
- izmena postojeće sudske prakse u smislu tradicionalnih stavova u pogledu pojedinih pitanja, a sve u cilju - efikasnijeg vođenja krivičnog postupka

Vukas Radonjić, državni tužilac u Osnovnom državnom tužilaštvu u Podgorici, upućen u Specijalno državno tužilaštvo Crne Gore

„Procesna i praktična pravila prikupljanja elektronskih dokaza“

U svom obraćanju **Vukas Radonjić, državni tužilac** je ukazao *na praksu krivičnog zakonodavstva Crne Gore vezanu za procesna i praktična pravila prikupljanja elektronskih dokaza*

**PANEL- Kibernetički - cyber kriminal 09:00 – 15:00 (SALA I)
12:30 – 15:00**

II Dio – Elektronski dokazi

Moderator: Bahrija Dautović, Advokatska komora Federacije BiH;

Panelisti: MA iur. Sabina Husejnagić, okružni javni tužilac Okružnog javnog tužilaštva Bijeljina: *„Istraga visokotehnološkog kriminala“*; **Saša Petrović**, Istražitelj za borbu protiv kompjuterskog kriminala Federalna uprava policije: *„Istrage krivičnih djela kompjuterskog kriminala i kompjuterski omogućenih krivičnih djela“*; **mr sci Vahidin Đaltur**, Stalni sudski vještak za Informacijsko komunikacijsku oblast: *„Ekstrakcija elektronskih podataka iz sistema za razmjenu poruka društvenih mreža u svrhu dokazivanja krivičnog djela“*; **mr. sc. Emir Isović** viši stručni saradnik - kriminalistički

⁷ Benjamin Minhao Chen, Alexander Stremitzer & Kevin Tobia: Having Your Day in Robot Court, Harvard Journal of Law & Technology, 36(1) (2022).

⁸ Eubanks, V.: Automating Inequality: How High-Tech Tools Profile, Police, and Punish the Poor. St. Martin's Press, New York, NY (2018): 81.

⁹ Ibid.

vještak za informacione sisteme i kompjuterske tehnologije u Centru za forenzička ispitivanja, vještačenja i istraživanja Federalne uprave policije i **dr. sc. Mladen Milosavljević** rukovodilac Centra za forenzička ispitivanja, vještačenja i istraživanja Federalne uprave policije: „*Digitalna forenzika - problemi, izazovi i moguća rješenja*“; **Dragan Papić**, policijski službenik, Federalna uprava policije: „*Dron - (potencijalno) sredstvo izvršenja kaznenog djela*“

MA iur. Sabina Husejnagić, okružni javni tužilac Okružnog javnog tužilaštva Bijeljina
„*Istraga visokotehnološkog kriminala*“

Nastaviti rad na sistemskom podizanju svijesti kako policijskih službenika, tužitelja i sudija koji su ključni faktori u istrazi, tako i samih građana o potencijalnim opasnostima i prijetnjama koje vrebaju internetom u cilju ostvarivanja sve boljih rezultata prilikom sprovođenja istraga u predmetima visokotehnološkog kriminala, kao i da je saradnja između policijskih agencija u Bosni i Hercegovini, ali i prema vani, sve naprednija i otvorenija.

Bosna i Hercegovina treba strategiju o cyber sigurnosti na nacionalnom nivou. Koliko je digitalna nepovezanost institucija i servisa loša po samu ekonomiju i društveni rast i razvoj, ujedno sa nepostojećom strategijom o cyber sigurnosti, pretežno lošom svijesti o prijetnjama, kao i općenito lošoj upućenosti u ovu problematiku kako uposlenih, tako i građana s druge strane, isto predstavlja pozitivnu stranu sa aspekta cyber sigurnosti.

Svakako se treba raditi na opremljenosti policijskih agencija u BiH u smislu stručne opreme, softwareskih alata, a sve u cilju što efikasnijeg i boljeg preventivnog djelovanja. Nužno je stručno usavršavanje i osposobljavanje kako policijskih službenika koji rade na predmetima visokotehnološkog kriminala, tako i tužilaca koji rukovode istragom, ali i sudija koji učestvuju u istragama i izdaju potrebne naredbe za pribavljanje dokaza, podatka i informacija važnih za krivični postupak, te sudija koji vode glavne pretrase i suđenja u ovim predmetima.

Saša Petrović, Istražitelj za borbu protiv kompjuterskog kriminala Federalna uprava policije
„*Istrage krivičnih djela kompjuterskog kriminala i kompjuterski omogućenih krivičnih djela*“

Zaključci:

- Potreba za obukom, tužilaca i sudija, prije svega od strane ljudi iz prakse.
- Sačinjavanje standardnih operativnih procedura u postupanju sa dokazom u digitalnom obliku (policija, tužilaštvo i sud).

mr sci Vahidin Đaltur, Stalni sudski vještak za Informacijsko komunikacijsku oblast

„*Ekstrakcija elektronskih podataka iz sistema za razmjenu poruka društvenih mreža u svrhu dokazivanja krivičnog djela*“;

U ovom izlaganju detaljno su prikazane digitalne forenzičke radnje i alati za ekstrakciju i analizu podataka iz sistema za razmjenu poruka društvenih mreža, te su kroz generisani izvještaj prikazani izuzeti sadržaji za tražene korisnike. Pored navedenog, obrađeni su elementarni pojmovi i radnje koje su neophodne prilikom rada sa pametnim telefonima, a sve u cilju zaštite integriteta prikupljenih elektronskih dokaza. Također, za sve radnje prikupljanja, korišten je iPhone 14 PRO sa instaliranom zadnjom verzijom iOS-a, a koji važi kao jedan od najkomplicovanijih pametnih telefona za ekstrakciju elektronskih podataka.

mr. sc. Emir Isović viši stručni saradnik - kriminalistički vještak za informacione sisteme i kompjuterske tehnologije u Centru za forenzička ispitivanja, vještačenja i istraživanja Federalne uprave policije i dr. sc. Mladen Milosavljević rukovodilac Centra za forenzička ispitivanja, vještačenja i istraživanja Federalne uprave policije

„*Digitalna forenzika - problemi, izazovi i moguća rješenja*“

Zaključci i preporuke:

- U institucijama je potrebno izdvojiti veća finansijska sredstva za digitalnu forenziku kako bi se poboljšalo funkcionisanje laboratorija, obezbijedila potrebna oprema i alati te osigurala kvalitetna edukacija forenzičara;
 - treba insistirati da se na određenim fakultetima uvrste planovi edukacije iz oblasti digitalne forenzike;
 - potrebno je jasno propisati specijalističke obuke za digitalnu forenziku i definisati institucije koje ih mogu sprovoditi koje je potrebno provoditi kontinuirano;
 - pravosudni djelatnici trebaju biti kontinuirano obučavani o digitalnoj forenzici, na način koji je prihvatljiv i razumljiv za njih;
 - periodično treba organizovati radne posjete pravosudnih djelatnika institucijama koje se bave digitalnim vještačenjem radi upoznavanja s radnim uslovima, tehnikama, alatima itd;
 - treba izraditi forenzički priručnik o digitalnoj forenzici namijenjen pravosudnim djelatnicima;
 - treba analizirati postojeću zakonsku regulativu i razmotriti potrebu za donošenjem novih zakona koji se odnose na informacijsku sigurnost;
 - treba unaprijediti zakon o javnim nabavkama u smislu lakše i brže nabavke potrebne opreme, alata i programa koji su nedostupni u BiH;
 - nadležne institucije trebaju uključiti forenzičke principe iz domena računalne forenzike u svoje akte u svim fazama suočavanja s elektronskim dokazima;
 - Tužilaštva trebaju maksimalno iskoristiti stručnost forenzičara u smislu uspostavljanja otvorene komunikacije, odnosno konsultacija po svim potrebnim pitanjima, uključujući pripremu za pretres, naredbe za vještačenje i formuliranje pitanja;
 - digitalna forenzika treba biti adekvatno pozicionirana unutar policijskih organa u smislu poboljšanja radno-pravnog statusa forenzičara, uključujući i adekvatan materijalni status, što može zahtijevati izmjene zakona i podzakonskih akata;
 - treba insistirati na akreditiranju forenzičkih laboratorija prema standardu ISO/IEC 17025;
 - u istraživanjima treba koristiti samo validirane i verificirane alate;
 - Nalazi vještačenja trebaju biti sastavljeni objektivno, bez subjektivizma, i trebaju biti razumljivi pravosudnim radnicima koliko god je to moguće;
 - Za slučajeve u kojima se zahtijeva dostava podataka dobivenih vještačenjima iz oblasti digitalne forenzike, posebno onih s velikim brojem podataka, treba na vrijeme osigurati odgovarajuće medije za pohranu.

Dragan Papić, policijski službenik, Federalna uprava policije

„Dron - (potencijalno) sredstvo izvršenja kaznenog djela“

• Dron letjelice su našle primjenu u vojnim, policijskim i sigurnosnim agencijama gotovo svih zemalja u svijetu, kao i komercijalnom smislu, gdje je ekspanzija ogromna. Legalna upotreba dronova i njihova svrha je dala prednost u mnogim potrebama-dostave, snimanja, istraživanja idr, ali treba istaći da se upotreba istih itekako može zloupotrijebiti kao sredstvo izvršenja raznih kaznenih djela i prekršaja. S tim u vezi dovodi se u pitanje i sigurnost građana a i društva u cjelini, na što država mora odgovoriti svojom zakonskom regulativom u smislu sankcioniranja nezakonite upotrebe dronova kao i uvođenje reda u njihovom redovnom korištenju za dobrobit građana.

• Dron letjelice u sebi posjeduju nevjerovatan potencijal i neodgovorno bi bilo ne uzeti ih u obzir i posvetiti im se prije njihovog doba-ekspanzije, naročito kada se počne sa dron dostavom i to je budućnost koja nam je na pragu,

Panel: KORUPCIJA I ORGANIZOVANI KRIMINAL VISOKOG NIVOA 09:00 – 11:30 (SALA II)

Panel podržan od: USAID-ov projekt Pravosuđe protiv korupcije

Moderator: Biljana Potparić Lipa, USAID projekt Pravosuđe protiv korupcije;

Panelisti: **Dr. sc. Ljiljana Filipović**, predsjednica krivičnog odjeljenja Vrhovnog suda Federacije BiH: „Odlučivanje o optužnici“ - Predstavljanje **Priručnika za odlučivanje o optužnici koji je izrađen uz podršku USAID-ovog projekta Pravosuđe protiv korupcije**; **Dr. sc. Veljko Ikanović**, sudija, Vrhovni sud Republike Srpske: „Pisanje presuda i drugih sudskih odluka u krivičnim predmetima“; Predstavljanje nacrta **Priručnika za pisanje presuda i drugih sudskih odluka u predmetima korupcije, privrednog i organizovanog kriminala**, koji je izrađen uz podršku USAID-ovog projekta **Pravosuđe protiv korupcije**; **Dr. sc. Krešimir Kamber**, savjetnik, Uprava Jurisconsult, Europski sud za ljudska prava: „Dokazni postupak u kaznenim postupcima organiziranog kriminala i korupcije s aspekta članka 6 Evropske konvencije o ljudskim pravima“

Zaključci panela:

- Preporučuje se korištenje Priručnika za odlučivanje o optužnicama s ciljem unapređenja postupka optuživanja čime bi se doprinijelo kvaliteti i efikasnosti daljeg krivičnog postupka, a u budućnosti i kvaliteti optužnica uopšte.
- Preporučuje se korištenje Priručnika za pisanje presuda i drugih sudskih odluka u krivičnom postupku s ciljem optimizacije neophodnih elemenata u izrekama i obrazloženjima sudskih odluka primarno kroz povećanje njihove razumljivosti i relevantnosti. Na taj način bi se trebao suziti prostor za pobijanje, a potom i ukidanje sudskih odluka koje dovodi do pretjeranog trajanja postupaka, smanjuje njihovu ekonomičnost i ugrožava pravo na pravično suđenje.
- Primjena oba navedena Priručnika ima za cilj povećanje efikasnosti i efektivnosti pravosudnog sistema u borbi protiv svih oblika kriminala, uključujući korupciju i organizovani kriminal visokog nivoa.

Panel: KORUPCIJA

Panelist: Nikolina Ševa, okružni javni tužilac Okružnog javnog tužilaštva Banja Luka; „Otkrivanje koruptivnih krivičnih djela i dokazivanje bitnih elemenata na primjeru krivičnog djela Zloupotreba službenog položaja ili ovlaštenja“

Zaključci:

- BiH na putu svog evropskog razvoja, donijela je niz propisa, te je ratifikovala sve važne konvencije koje se bave pitanjem borbe protiv korupcije. Međutim, procesuiranje koruptivnih krivičnih djela i pored svih napora zakonodavca i međunarodne zajednica, u BiH nije na zavidnom nivou.
- Razloge za slabo ili nedovoljno uspješno procesuiranje korupcije u BiH treba tražiti na više različitih adresa. Prvo, i pored zakona predviđenih mjera koje bi trebalo da daju dobre rezultate u ovoj oblasti, BiH nema dovoljno resursa, ni novčanih, a ni onih u vidu obučenog kadra, koji bi se mogli nositi sa ovim kompleksnim predmetima. Od koruptivnih predmeta koji se procesuiraju, u većini je riječ o predmetima sitne korupcije, dok oni rijetki predmeti visoke korupcije, nerijetko završe oslobađajućim presudama, usljed nedostatka dokaza. Takođe, veliki broj osuđujućih presuda su presude donesene na osnovu sporazuma o priznanju krivice između optuženog i tužilaštva.
- Problemu procesuiranju korupcije u BiH treba tražiti svakako i u njenoj širokoj rasprostranjenosti, od one sitne poput čašćenja doktora ili policijskog službenika, pa do one izrazito opasne, poput korupcije u pravosuđu. Upravo iz razloga, što građani koji strogo osuđuju korupciju i javno iznose svoje nezadovoljstvo istom, su isti oni koji prilikom rješavanja svojih problema, takođe pribjegavaju različitim vidovima korupcije, broj prijavljenih koruptivnih krivičnih djela je značajno manji u odnosu na svijest građana o njenoj prisutnosti. Potrebno je spomenuti i činjenicu da su izvršiocima ovih djela najčešće visokoobrazovani i visokopozicionirani, što dodatno otežava njihovo otkrivanje.
- Iako je BiH u procesu evropskih integracija napravila značajne pomake kada je u pitanju borba protiv korupcije, ipak ista ima još dovoljno prostora za napredovanje. Potrebno je dodatno

obučavanje kako sudija i tužilaca, tako i ovlaštenih službenih lica, policijskih službenika. Takođe, potrebno je putem medija, jačati svijest građana o štetnosti korupcije i značaju njenog prijavljivanja. Potrebno je obezbijediti i dovoljna novčana sredstva za njeno otkrivanje i procesuiranje. Kako su predmeti korupcije specifični u svim aspektima, o kojima je u radu bilo riječi, češćom primjenom posebnih istražnih radnji bi se značajno doprinijelo njihovom otkrivanju. Međutim usljed nedostatka tehničke podrške i novčanih sredstava posebne istražne radnje se ipak ne koriste u dovoljnoj mjeri. Dakle, jačanjem svijesti građana i pravosudnih kapaciteta, BiH bi primjenom ratifikovanih međunarodnih konvencija i implementiranih u zakonske akte, mogla uspješno da se bori sa korupcijom.

PANEL- “Oduzimanje imovinske koristi pribavljene krivičnim djelima - primjeri dobre prakse i značaj regionalne saradnje” 12:00 – 13:30 (SALA II)

Panel podržan od strane: AIRE Centar/Regionalna antikorupcijska inicijativa/CPRC

Moderator: prof. dr. sc. Eldan Mujanović, profesor na Fakultetu za kriminalistiku, kriminologiju i sigurnosne studije UNSA

Panelisti: Zlatko Knežević, sudija Ustavnog suda Bosne i Hercegovine: *“Analiza prakse najviših sudova u BiH u predmetima organizovanog kriminala i korupcije”*; **prof. dr. sc. Eldan Mujanović**, profesor Fakulteta za kriminalistiku, kriminologiju i sigurnosne studije UNSA: *„Nacrtna Strategija oduzimanja imovinske koristi u Federaciji BiH“*; **Ćazim Serhatlić**, AIRE Centra i Regionalne Antikorupcijske Inicijative: *Prezentacija Priručnika “Posebne istražne (dokazne) radnje kao integralni dio finansijskih istraga krivičnih (kaznenih) djela korupcije i organiziranog kriminala” u izdanju AIRE Centra i Regionalne Antikorupcijske Inicijative*; **doc. dr. Sanela Latić**, Ministarstvo pravde Bosne i Hercegovine: *„Značaj međunarodnih sporazuma o povratu i podjeli oduzete imovine u krivičnim postupcima (prikaz regionalne inicijative Bosna i Hercegovina - Srbija i Crna Gora)”*

Zaključci sa panela „Oduzimanje imovinske koristi pribavljene krivičnim djelom – primjeri dobre prakse i značaj regionalne saradnje“

Analiza prakse najviših sudova u BiH u predmetima organizovanog kriminala i korupcije – AIRE Centar i Ustavni sud Bosne i Hercegovine

Zlatko Knežević, potpredsjednik Ustavnog suda Bosne i Hercegovine u Analizi je ukazano na dobre primjere iz sudske prakse najviših sudova u Bosni i Hercegovini: Suda Bosne i Hercegovine, Vrhovnog suda Republike Srpske, Vrhovnog suda Federacije BiH i Apelacionog suda Brčko Distrikta BiH, koji se odnose na oduzimanje imovinske koristi pribavljene krivičnim djelima kao posljedice presuđenja krivičnih djela organizovanog kriminala i koruptivnih krivičnih djela.

U pogledu oduzimanja imovinske koristi pribavljene krivičnim djelom istaknuto je da se pred sudovima pojavljuju pitanja poput fiktivnog prometa, formalnih i faktičkih rukovođenja pravnim licima, međunarodnog prometa, te je ukazano na potrebu reformisanja sistema finansijske kontrole, kao i da bi postojanje centra, odnosno institucije u kojoj bi radili stručnjaci iz oblasti finansijske struke omogućilo kako rasterećenje procesuiranja krivičnih djela finansijskog kriminala tužiocima tako i presuđenje pred sudovima, a sve s ciljem uspješnog oduzimanja imovinske koristi. Kada je riječ o dokazivanju u krivičnim predmetima organizovanog kriminala i korupcije, napredak tehnoloških sredstava komunikacije dovest će do situacije da se sudovi suoče s dokazima pribavljenim korištenjem kriptovanih komunikacija i raznih oblika međunarodne pomoći, a o kojima će se zauzimati novi stavovi i stvarati nova praksa.

U pogledu primjene posebnih istražnih radnji u okviru finansijskih istraga tužilac Ćazim Serhatlić je ukazao da je potrebno kontinuirano podsticati i ukazivati na značaj primjene posebnih zakona (lex specialis) u onim državama u kojim postoje takvi propisi, kao i sistemskih propisa (KZ i ZKP) koji uređuju prošireno oduzimanje imovinske koristi, naročito nadležne tužioce koji pokreću i vode

finansijske istrage na način da se putem takvih istražnih postupanja primjenjuju i posebne istražne (dokazne) radnje u skladu sa relevantnim zakonima;

Ukoliko je to moguće, posebne istražne (dokazne) radnje potrebno je primjenjivati u što ranijoj fazi istrage, zajedno sa pribavljanjem dokaza od banaka i drugih finansijskih organizacija, jer se tako najčešće dolazi do saznanja i dokaza za primjenu mjera oduzimanja nezakonito stečene imovine od osoba koje su obuhvaćene.

Za vrijeme primjene posebnih istražnih radnji posebno je važno uputiti nadležna policijska tijela koja preslušavaju presretnute razgovore da naročitu pažnju obrate na imovinu koju potencijalni osumnjičeni spominje na bilo koji način u razgovorima sa drugim licima, te ih posebno označavati u izvještajima.

U konkretnim slučajevima važno je odabrati i primjenjivati one posebne istražne (dokazne) radnje koje su adekvatne okolnostima svakog krivičnog predmeta pojedinačno

Važno je uposliti i educirati finansijske istražitelje kako u tijelima policije, tako i u državnom odvjetništvu koji bi mogli pratiti rezultate posebnih istražnih (dokaznih) radnji, analizirati prikupljeno i u realnom vremenu dalje prikupljati podatke, te usmjeravati daljnje istražne radnje radi otkrivanja nezakonito stečene imovine.

U domenu međunarodne i naročito regionalne saradnje u oblasti oduzimanja imovinske koristi doc. dr. Sanela Latić iz Ministarstva pravde BiH je ukazala da je najprije uređen nacionalni sistem oduzimanja i upravljanja nezakonito stečenom imovinom osnova za kvalitetnu međunarodnu saradnju na ovom polju. Transnacionalni i organizirani karakter kriminala sadašnjice podrazumijeva kvalitetnu međunarodnu i pravosudnu saradnju i u smislu implementiranja privremenih i trajnih mjera obezbjeđenja/oduzimanja nad nezakonito stečenom imovinom.

Međunarodni sporazumi o diobi trajno oduzete, nezakonito stečene imovine, pravosnažnom presudom stranog suda, neophodan su osnov i preduslov za sveobuhvatan i zaokružen odgovor nadležnih institucija na kriminal.

Kada je riječ o aktuelnim dešavanjima na polju oduzimanja imovinske koristi pribavljene krivičnim djelima i nastavku razvijanja sistemskih rješenja u ovoj oblasti, prof. dr. Eldan Mujanović je prikazao nacrt prve Strategije oduzimanja imovinske koristi u Federaciji BiH i predstavio ključne instrumente kojima se nastoji unaprijediti pravni okvir, institucionalni kapaciteti za implementaciju zakona, međuinstitucionalna i međunarodna saradnja. Posebno je naglašeno da se sve aktivnosti u pravcu finalizacije Strategije trebaju provoditi u koordinaciji sa pravosudnim sektorom i drugim uključenim akterima koji će biti zaduženi za implementaciju Strategije kada je usvoje Vlada i Parlament Federacije BiH.

Važno je da različite inicijative, projekti i podrška koja dolazi od strane međunarodnih partnera budu u funkciji implementacije Strategije, i da se nastave podržavati aktivnosti koje su u funkciji jačanja uzajamne saradnje unutar Bosne i Hercegovine, regionalno i na međunarodnom nivou, posebno u domenu razmjene iskustava, sudske prakse i najboljih praksi u ovoj oblasti.

PANEL – „Krivična djela izborne prevare“ 13:45 – 15:00 SALA II **Panel podržan od strane Misija OSCE u Bosni i Hercegovini**

Moderator: dr. sci. Nedžad Baković, sudija Općinskog suda u Kiseljaku;

Panelisti: Dr. sci. Dževad Mahmutović, profesor na Pravnom fakultetu u Tuzli; „*Krivična djela vezana uz izborni proces u Bosni i Hercegovini - stanje i kretanje*“; **Zekerija Mujkanović**, Glavni tužilac Tužilaštva Brčko Distrikta BiH; „*Krivična djela Izborne prevare - tužilačka perspektiva*“; **Nebojša Savić**, sudija Osnovnog suda u Brčko Distriktu BiH; „*Krivična djela Izborne prevare* -

sudska perspektiva“; Halisa Skopljak, Misija OSCE-a u Bosni i Hercegovini; “Saznanja iz monitoringa Misije OSCE-a u BiH o krivično-pravnom odgovoru na krivična djela koja ugrožavaju ispravnost i integritet izbornog procesa”

Zaključci sa panela:

S obzirom na veliki broj prijava za izborne prevare te ograničenu i neujednačenu praksu postupanja a imajući u vidu značaj koji izborni proces ima u kreiranju demokratskih institucija i ostvarivanju političkih prava građana kroz pasivno i aktivno biračko pravo, sugerise se da:

VSTV BiH, te tužilaštva i sudovi, posebnu pažnju posvete dodatnoj operacionalizaciji zaključaka o odgovoru krivičnog sektora na izborne prevare koje je VSTV BiH usvojio 6. jula 2022. godine. Posebno je potrebno iznaći modalitete efikasnog krivičnog gonjenja i pravovremenog okončavanja suđenja, a u pogledu onemogućavanja dugoročnog uticaja izbornih rezultata postignutih izvršenjem krivičnog djela i političkom korupcijom na politički, društveni i ekonomski život Bosne i Hercegovine. U tom smislu je potrebno preduzeti sve potrebne organizacione, tehničke i kadrovske korake na bržem analiziranju prijava, boljoj evidenciji, postizanju harmonizirane prakse postupanja, potrebnoj edukaciji i koordinaciji svih nadležnih organa. U tom smislu VSTV BiH, CIK BiH i policijske agencije trebaju uspostave mehanizme trajne koordinacije za potrebe osiguravanja poštenog izbornog procesa u okviru svojih nadležnosti;

CIK BiH preduzme i inicira sve potrebne mjere u svojoj nadležnosti za sužavanje prostora za mogućnost izbornih prevara, prevashodno kroz rad lokalnih izbornih administracija i biračkih odbora te procesa brojanja glasova;

VSTV BiH, CIK BiH i policijske agencije u svrhu prevencije razviju informativnu kampanju o izbornim prevarama za građanstvo u Bosni i Hercegovini koja će se intenzivno, nekoliko mjeseci prije svakog izbornog ciklusa, emitovati kroz najgledanije-najčitanije konvencionalne i online medijske kanale.

PANEL - Trgovina ljudima, 09:00 – 12:00 SALA III **Panel podržan od strane Vijeća Evrope u Bosni i Hercegovini**

Moderator: prof. dr. Eldan Mujanović, profesor na Fakultet za kriminalistiku, kriminologiju i sigurnosne studije UNSA;

Panelisti: Elma Zahirović, voditeljica projekta, Vijeće Evrope; *Predstavljanje projekta “Jačanje akcije protiv trgovine ljudima u Bosni i Hercegovini”*; **Šejla Drpljanin**, sutkinja Apelacionog suda Brčko distrikta Bosne i Hercegovine; *“Pristup pravdi i pravnim lijekovima za žrtve trgovine ljudima, uključujući kompenzaciju, sa studijom slučaja u Bosni i Hercegovini”*; **Mira Samardžić**, bivši specijalni tužilac, predavač u Centru za obuku sudija Crne Gore; *„Borba protiv trgovine ljudima u Crnoj Gori – zaštita žrtava i sudska praksa“*; **Dr Dragica Glušac**, republički javni tužilac Republičko javno tužilaštvo Republike Srpske; *„Trgovina ljudima, dobar primjer domaće prakse“*; **mr. iur Merima Gutić**, sutkinja Kantonalnog suda u Tuzli; *„Identifikacija žrtve trgovine ljudima“*; **Prof. dr. Suad Orlić**, Vanredni profesor na krivično-pravnoj katedri Pravnog fakulteta Univerziteta u Zenici; *„Prosjačenje i krivičnopravna zaštita maloljetnih lica u Bosni i Hercegovini“*;

Zaključci sa panela:

- U okviru procesuiranja krivičnih djela trgovine ljudima fokus treba biti na zaštiti žrtava ovih krivičnih djela, i osiguranju svih onih prava koje žrtve uživaju u skladu sa prihvaćenim međunarodnim i domaćim standardima. To se posebno odnosi na rješavanje imovinskopravnih zahtjeva žrtava trgovine ljudima u krivičnim postupcima;
- Stalno afirmisati tužioce da kroz redovne istražne postupke prikupljaju dokaze o imovinsko-pravnom zahtjevu što je njihova zakonska obaveza;

- Kroz stalne edukacije sudija iste afirmisati na odlučivanje o imovinsko-pravnom zahtjevu u situacijama kada je pruženo dostatno dokaza, a u toku krivičnog postupka;
- Provoditi stalne edukaciju sudija i tužilaca o načinima prikupljanja dokaza o imovinsko-pravnom zahtjevu i propisanoj zakonskoj obavezi, te sudskom odlučivanju unutar krivičnog postupka sve do okončanja glavnog pretresa;
- Provoditi edukacije sudija i tužilaca o međunarodnim pravnim standardima obeštećenja žrtava trgovine ljudima;
- Provoditi odredbe domaćih zakona o nekažnjavanju žrtava trgovine ljudima i voditi računa o pravilnim procedurama i metodama identifikacije žrtava i blagovremene zaštite kako ne bi došlo do njihovog kažnjavanja za prekršaje i krivična djela koja su počinili u statusu žrtve trgovine ljudima;
- U skladu sa važećim zakonskim propisima i smjernicama za poboljšanje prakse kontinuirano raditi na procesuiranju korisnika usluga žrtava trgovine ljudima, uključujući korištenje procesnih mehanizama kojima će se osigurati njihovo svjedočenje uz istovremeno sankcionisanje za korištenje usluga žrtava (pregovaranje o krivnji, sporazum o priznanju krivice, uvjetne osude i nametanje posebnih obaveza poput pohađanja edukacija, savjetovanja i sl.);
- Raditi na izgradnji prakse procesuiranja pravnih osoba za trgovinu ljudima u skladu sa domaćim pravnim okvirom o krivičnoj odgovornosti pravnih osoba, i razvijati standarde prevencije korištenja pravnih osoba i njihovih poslovnih struktura, lanaca snabdjevanja i drugih kapaciteta za omogućavanje i podržavanje trgovine ljudima;
- Pravosudni sektor treba aktivno sudjelovati u koncipiranju i razvoju domaćih politika borbe protiv trgovine ljudima i važno je da predstavnici pravosuđa budu uključeni u razvoj nove Strategije suprotstavljanja trgovini ljudima Bosne i Hercegovine.

Zaključci po temama na panelu trgovina ljudima:

Mira Samardžić, bivši specijalni tužilac, predavač u Centru za obuku sudija Crne Gore
„Borba protiv trgovine ljudima u Crnoj Gori – zaštita žrtava i sudska praksa“

Zaključci i preporuke:

- U Crnoj Gori postoji pravni i institucionalni okvir za efikasnu borbu protiv trgovine ljudima
- Trgovina ljudima predstavlja najgrublji oblik kršenja ljudskih prava i svi subjekti u sistemu moraju djelovati udruženo u cilju suzbijanja ove pojave
- Zajedničko djelovanje i saradnja među institucijama su najefikasniji vid borbe protiv trgovine ljudima
- Krivično djelo trgovine ljudima u Crnoj Gori najčešće vrše lica muškog pola
- Izvršioци krivičnog djela trgovina ljudima su u najvećem brojem slučajeva Crnogorski državljani, a zatim slijede državljani Kosova, dok je izvršilac krivičnog djela trgovine ljudima i jedno lice iz Ukrajine
- Žrtve trgovine ljudima u Crnoj Gori su najčešće lica ženskog pola i radi se uglavnom o crnogorskim državljanima s tim što je značajan broj i lica sa stranim državljanstvom
- Seksualna eksploatacija je zastupljena u najvećem broju slučajeva kada je u pitanju trgovina ljudima
- Vrijeme trajanja sudskih postupaka kada je u pitanju krivično djelo trgovina ljudima je oko dvije i po godine, dok u strukturi sudskih odluka preovlađuju osuđujuće presude
- Zaštita prava žrtava mora biti prioritet i koncept zaštite ne smije zavisiti od spremnosti žrtve da učestvuje u krivičnom postupku i da svjedoči.

Prof. dr. Suad Orlić, Vanredni profesor na krivično-pravnoj katedri Pravnog fakulteta Univerziteta u Zenici
„Prosjačenje i krivičnopravna zaštita maloljetnih lica u Bosni i Hercegovini“

Danas su maloljetna lica kao najvulnerabilnija kategorija stanovništva izložena riziku od brojnih asocijalnih ponašanja među kojim je u značajnoj mjeri izraženo prosjačenje djece.

Prosjačenje djece je posebno štetna pojava koja ostavlja negativne reperkusije na psihofizički razvoj djece koja su najadekvatnija kategorija lica za njihovo uključivanje od strane punoljetnih lica u ovu asocijalnu pojavu kako u formi saučesničkog djelovanja, odnosno navođenja, tako i u formi prinudnog i eksploatacijskog aspekta s ciljem ostvarivanja profita koja bi ova aktivnost djece donijela licima koja na navedene načine uključuju djecu u ovaj vid "rada" pretežno na ulicama.

Zbog različito izraženih formi uključenosti maloljetnih lica u prosjačenje, društvo mora tražiti i primjenjivati adekvatne mehanizme zaštite maloljetnih lica od prosjačenja. Jedan od značajnih mehanizama suzbijanja prosjačenja, odnosno zaštite maloljetnih lica od ove asocijalne pojave jeste kaznenopravni mehanizam zaštite koji se ogleda u normativnoj, prekršajnoj i krivičnopravnoj propisanosti inkriminacija, odnosno odredbi koje se odnose na maloljetna lica. Takav mehanizam zaštite je potreban iz razloga što se u današnjem periodu maloljetna lica najčešće zlostavljaju putem prinuđivanja na prosjačenje i u velikom su riziku da uključivanjem u prosjačenje, odnosno u život i rad na ulici postanu i žrtve krivičnog djela trgovine ljudima, posebno imajući u vidu da je eksploatacija maloljetnih lica radi prosjačenja, uz seksualnu eksploataciju, najčešći oblik eksploatacije maloljetnih lica kao ciljne djelatnosti ove inkriminacije.

U pogledu krivičnopravne zaštite maloljetnih lica od prosjačenja u Bosni i Hercegovini postojeća zakonska rješenja su prilično neujednačena sa određenim manjkavostima prvenstveno u krivičnom zakonodavstvu Federacije BiH, te kao takva ne pružaju najadekvatniji okvir zaštite maloljetnih lica.

U cilju adekvatnije i efikasnije kaznenopravne zaštite maloljetnih lica od prosjačenja, potrebne su izmjene koje su prijedlog *de lege ferenda* i odnose se na sljedeće:

- adekvatnije pozicioniranje zaštite maloljetnih lica od trgovine ljudima propisivanjem inkriminacije trgovina djecom i u krivičnom zakonodavstvu Federacije BiH,
- uvođenje u navedenom krivičnom zakonodavstvu posebnog slučaja mirovanja zastare za krivična djela protiv polnog integriteta i krivična djela protiv braka i porodice na štetu djece, uz propisivanje i trgovine ljudima, odnosno djecom u okviru ovog instituta, uključujući i njegovo propisivanje kao inkriminacije na koju se primjenjuje ovaj poseban slučaj mirovanja zastare i u krivičnom zakonodavstvu Republike Srpske, te
- propisivanje inkriminacija na štetu maloljetnih lica u krivično zakonodavstvo Federacije BiH, kako je to urađeno u KZ RS, radi usklađivanja krivičnog zakonodavstva Federacije BiH sa preuzetim obavezama Bosne i Hercegovine nastalim potpisivanjem Lanzarote konvencije iz 2007 godine i Istanbulske konvencije iz 2011. godine.

Pored krivičnopravnih mehanizama zaštite maloljetnih lica od prosjačenja, težište u suzbijanju ove pojave i zaštiti maloljetnih lica od njihove zloupotrebe u ove svrhe mora biti na preventivnim aspektima koji uključuju jačanje uloge porodice i njenu koordinaciju sa odgojno obrazovnim ustanovama na prepoznavanju i suzbijanju ovih rizika, te kadrovsko i materijalno jačanje službi koje se bave prevencijom na ovom planu, prevashodno vaspitno obrazovnih i službi socijalne zaštite, kao i formiranje posebnih ustanova koje bi se primjenom savremenih metoda bavile socijalnom rehabilitacijom djece uključene u prosjačenje. S obzirom na naprijed navedeno, a posebno imajući u vidu da zakonska rješenja nisu konačna i nepromjenljiva već podložna naučno-stručnoj kritici, od zakonodavca se u budućnosti sa razlogom očekuje adekvatnost i kompatibilnost zakonske norme u odnosu na prosjačenje kao složenu pravnu i društvenu pojavu. Također, s obzirom na multidisciplinarnost ove pojave neophodno je posebno apostrofirati koordinaciju svih preventivno - represivnih aktivnosti između nadležnih organa, subjekata i agencija za sprovođenje zakona na planu suzbijanja ove sociopatološke pojave.

PANEL – Udruženja sudija/sudaca u Federaciji BiH 12:30 – 15:00 (SALA III)

Moderator: Tomislav Čavić, direktor Centra za edukaciju sudija i javnih tužilaca Republike Srpske;

Panelisti: Dr. sc. Mladen Milosavljević, rukovodilac Centra za forenzička ispitivanja, vještačenja i istraživanja Federalne uprave policije: „*Značaj forenzičke akreditacije i uspostave balističkog automatiziranog identifikacionog sistema (Ewofinder) za pravosuđe Bosne i Hercegovine*“; **Dr Ljubinko Mitrović**, redovni profesor Panevropski Univerzitet APEIRON u Banjoj Luci i **mr Hidajet Memić**, Stručni savjetnik za izvršenje krivičnih sankcija Općinski sud u Visokom: „*Kućni zatvor sa elektronskim nadzorom – privid ili stvarnost u Federaciji Bosne i Hercegovine*“; **Naida Hubjer**, predsjednica Osnovnog suda u Foči: „*Krivično djelo Pranje novca – izazovi i praksa Osnovnog suda u Foči*“; **Saša Sarajlić**, tužilac Federalno tužilaštvo Federacije BiH: „*Institut odlučivanja o optužnici u krivično-procesnom zakonodavstvu Bosne i Hercegovine sa aspekta optuženja*“

Dr. sc. Mladen Milosavljević, rukovodilac Centra za forenzička ispitivanja, vještačenja i istraživanja Federalne uprave policije „*Značaj forenzičke akreditacije i uspostave balističkog automatiziranog identifikacionog sistema (Ewofinder) za pravosuđe Bosne i Hercegovine*“;

Zaključci:

- Forenzička akreditacija mora biti standard za sve forenzičke laboratorije u Bosni i Hercegovini;
- kad god je to moguće naredbe za vještačenje pisati za akreditirane forenzičke laboratorije u BiH;
- forenzička laboratorija koja je završila proces akreditacije, garantuje povjerenje u sigurnost i kvalitet rezultata vještačenja materijalnih tragova dobijenih u istoj, po međunarodnim normama i kriterijumima;
 - eventualne izuzetke, praviti samo ka forenzičkim laboratorijama gdje postoji više vještaka na istom referatu, što omogućava dvostruku kontrolu urađenog vještačenja;
 - upotreba automatiziranog balističkog identifikacionog sistema (Ewofinder), od iznimnog je značaja za pravosuđe BiH, jer, između ostalog, ubrzava rad u procesu identifikacija čaura i zrna, te omogućava sukcesivno vršenje provjera vatrenog oružja (nespornih čaura i zrna) koje dolazi na vještačenja iz policijskih agencija, zbog njihovog poređenja sa spornim tragovima (čaura i zrna) iz zbirke neriješenih slučajeva za kaznena djela izvršena po NN počiniteljima, a u cilju rasvjetljavanja kaznenih djela.

Dr Ljubinko Mitrović, redovni profesor Panevropski Univerzitet APEIRON u Banjoj Luci i **mr Hidajet Memić**, Stručni savjetnik za izvršenje krivičnih sankcija Općinski sud u Visokom „*Kućni zatvor sa elektronskim nadzorom – privid ili stvarnost u Federaciji Bosne i Hercegovine*“;

Jedan od razloga generalizacije i negativnog karakteriziranja sudstva kao korumpiranog, nepotističkog ili klijentelističkog, da sud loše radi svoj posao, jesu i „*cyber pravnici*“ tj. *copy-paste*. Administrativnom osoblju u sudovima to i nije neki grijeh, ali nosiocima pravosudnih funkcija opravdanje „*norma i statistika*“ i nije neko opravdanje.

Mislimo da sistem kontrole postoji, ali ne funkcioniše dobro. Zašto ne? Zato što je lks referat na predsjedniku suda i da sistem izvršenja krivičnih sankcija treba reformisati, kako zbog javnosti više zbog integriteta, autoriteta i kredibiliteta referenata koji odgovorno obavljaju svoj iznimno težak, odgovoran pa i opasan posao i koji neopravdano podnose ovakav tretman u javnosti. Cijena od 100 KM (stotinu konvertibilnih maraka) za jedan dan izdržavanja kazne zatvora u kazneno popravnoj ustanovi nije ni približno isto što i cijena od 22 (dvadeset dvije konvertibilne marke) sa uračunatim PDV za jedan dan izdržavanja kućnog zatvora sa elektronskim nadzorom koji plaća država. S druge strane, 78 KM (sedamdeset osam konvertibilnih maraka) razlike nije jedini motiv da bi se odredilo izvršenje kućnog zatvora sa elektronskim nadzorom.

U svakom slučaju, motiv jeste da se obezbijedi zadovoljenje pravde, kroz spremnost društva da pruži šansu za rehabilitaciju i resocijalizaciju osuđenom licu kroz alternativno izvršenje izrečenih sankcija shodno KZ Federacije BiH i ZKP Federacije BiH, te Ziks-a Federacije BiH koji predviđaju mogućnost da se sprovede alternativa zatvoru.

I pored toga što je, kako je već rečeno, jasno definisan mehanizam, ne postoji jedinstvena praksa sudova, a ni kantonalnih ministarstva za pravosuđe i upravu prilikom postupanja u provođenju izvršenja kućnog zatvora. Iz tog razloga je potrebno jačanje primjene zakona i podzakonskih akata, jačanje sistema alternativnih sankcija, jačanje politike vezane za odnose sa javnošću - medijska strategija, a sve kako bi smanjili prenaseljenost zatvora, uzeli u obzir kontekst trenutnih finansijskih pokazatelja troškova (cijena jednog zatvorskog dana po osuđenom), te umanjili broj osuđenih u zatvorima – (automatski poboljšanje uslova u zatvorima).

S obzirom na sve navedeno potrebno je unificirati radno mjesto i stručnu spremu za referat lks-a za sve sudove, razmotriti mogućnost razvijanja adekvatnih smjernica za rad i ujednačavanje sudske prakse u sprovođenju izvršenja krivičnih sankcija posebno kod izvršenja kućnog zatvora (*kućni zatvor sa elektronskim nadzorom i rad za opće dobro na slobodi shodno odredbama iz člana 43.c i 44. KZ Federacije BiH*), uspostaviti efikasan sistem nadzora nad radom svih aktera u procesu izvršenja krivičnih sankcija i uključiti se sa prijedlozima, sugestijama, primjedbama i komentarima na predloženi nacrt Ziks-a Federacije BiH.

Naida Hubjer, predsjednica Osnovnog suda u Foči

„Krivično djelo Pranje novca – izazovi i praksa Osnovnog suda u Foči“

Zaključci:

- Pranje novca je postao globalni trend, koji na različite načine negativno utiče na ekonomiju i društvo u cjelini, a uključivanje sve većeg broja lica u cilju prikrivanja pravog porijekla ili izvora nezakonito stečenih sredstava je u porastu. S toga, a na osnovu pozitivnog iskustva u regionu, je neophodna medijska kampanja i u Bosni i Hercegovini, s posebnim fokusom na tzv. finansijske mule, u cilju osvještavanja građana i sprečavanja ilegalnog prenosa novca.

- Protiv ove pojave može se boriti jedino savremenim pristupom svih učesnika u krivičnom postupku, kao i adekvatnim krivičnopravnim procesuiranjem, u kom pogledu je neophodno jačati kapacitete tužilaštava i policijskih uprava, sa posebnim akcentom na saradnike sa posebnim znanjima iz oblasti visokotehnološkog kriminaliteta.

- Samo zajednička borba može dati uspješne rezultate, pa je kontinuirana edukacija svih nosilaca pravosudnih funkcija te zajednička edukacija sa drugim subjektima u sistemu sprečavanja pranja novca obavezna, radi uspješnog prepoznavanja, otkrivanja i procesuiranja počinilaca.

- U smislu generalne i specijalne prevencije potrebno je intenzivirati korištenje privremenih mjera obezbjeđenja (privremeno oduzimanje radi obezbjeđenja).

Saša Sarajlić, tužilac Federalno tužilaštvo Federacije BiH; "Institut odlučivanja o optužnici u krivično-procesnom zakonodavstvu Bosne i Hercegovine sa aspekta optuženja"

Zaključno razmatranje:

- da se zakonima reguliše mehanizam funkcionisanja na način da se rješenje o odlučivanju o optužnici donese nakon što sudija za prethodno saslušanje razmotri i sve prigovore koji su od strane optuženih i njihovih branilaca podneseni protiv optužnice. Time bi institut prigovora dobio na značaju, njegovo djelovanje bi bilo u pravcu što kvalitetnije provjere jedne optužnice koja se podnosi sudu, a usljed njegovog djelovanja došlo bi do poboljšanja kvaliteta sačinjavanja optužnica.

- Kada su u pitanju novi dokazi na kojima se zasniva nova ili izmijenjena optužnica, tu čvrsto stojim na stanovištu da je nemoguće postojanje i pronalaženje dokaza na kojima bi se mogao zasnivati identičan činjenični supstrat nekog krivično-pravnog događaja, koji je bio predmet optužnice čije potvrđivanje je odbijeno. Teoretski i praktično, nakon što rješenje o odbijanju potvrđivanja optužnice postane pravosnažno, time je jedna krivična stvar pravosnažno okončana, iz razloga koje sam naveo u ovom izlaganju. Da budem eksplicitan, mogućnost identičnog ponovnog

zbivanja jednog krivično-pravnog događaja, ravna je mogućnosti da se na zemaljskoj kugli nađu dva čovjeka sa identičnim otiskom kažiprsta jedne ruke.

- Vraćanje optužnice tužiocu na ispravku i dopunu, treba regulisati u duhu važnosti jedne optužnice, tj. da se ista, s obzirom na njenu teoretsku i faktičku važnost u krivičnom postupku ne može tretirati kao ostali podnesci koji se redovno podnose sudovima.

Završetak drugog dana Savjetovanja

SUBOTA 03.06.2023.GODINE

PLENARNO ZASJEDANJE

IV SESIJA 09:00 – 12:00

Moderatori: Moderator: Vildana Helić, predsjednica Organizacionog odbora XXI Savjetovanja iz krivične oblasti Neum 2023;

Panelisti: Aleksandra Martinović, Predsjednica Ustavnog suda Federacije BiH: „*Etički principi u funkciji integriteta sudovanja*“; **Mirza H. Omerović i Asmir Baćevac**, disciplinski tužioci Ured disciplinskog tužioca VSTV-a BiH: „*Integritet nosilaca pravosudnih funkcija iz ugla Ureda disciplinskog tužioca VSTV-a*“

Mirza H. Omerović i Asmir Baćevac, disciplinski tužioci Ured disciplinskog tužioca VSTV-a BiH

„*Integritet nosilaca pravosudnih funkcija iz ugla Ureda disciplinskog tužioca VSTV-a*“

Zaključak:

- potrebno je izvršiti izmjenu radnih procesa u CMS/TCMS-u kako bi se spriječilo nepravilno iskazivanje predmetima završenim ili druge moguće manipulacije u ovim sistemima.

PANEL Zajedničkog koordinacionog tijela udruženja sudija i tužilaca u BiH (ZKT)

I Dio - „Plata i naknada sudija i tužilaca sa naglaskom na rad na složenim predmetima.“ i „Položaj dodatnih sudija u BH pravosuđu“

Panelisti: Rusmir Šabeta, šef Odjela za pravosudnu analitiku i izvještavanje u Sekretarijatu VSTV: „*Podsticaji za unapređenje rada na složenim predmetima: uticaj sistema plata i naknada i ocjenjivanja rada nosilaca pravosudnih funkcija*“; **Demirel Delić**, savjetnik u Visokom sudskom i tužilačkom vijeću Bosne i Hercegovine (VSTV BiH) na projektu EU podrška reformama pravosudnog sistema u BiH (IPA 2019): „*Utjecaj plata/nadoknada sudija i tužilaca na efikasnost i kvalitet pravosuđa (unapređenje rada na složenim predmetima)*“; **Mersida Sušić**, sutkinja Kantonalnog suda u Tuzla i **Mirsada Karahmetović**, sutkinja Općinskog suda u Sarajevu: „*Položaj dodatnih sudija u pravosuđu u Bosne i Hercegovine*“

Rusmir Šabeta, šef Odjela za pravosudnu analitiku i izvještavanje u Sekretarijatu VSTV

„*Podsticaji za unapređenje rada na složenim predmetima: uticaj sistema plata i naknada i ocjenjivanja rada nosilaca pravosudnih funkcija*“

Zaključno razmatranje:

- Zakonodavstvom u BiH nije propisan osnov za preduzimanje mjera finansijske prirode za afirmaciju rada nosilaca pravosudnih funkcija na najsloženijim predmetima jer ovakvo rješenje nije protivno međunarodnim standardima i praksi u drugim državama u Evropi.

- Može se provesti diskusija u okviru profesionalne zajednice da li postoji potreba da se zagovara promjena navedenog rješenja.
- Za razmatranje u pravosudnoj zajednici je pitanje da li bi motivacija nosioca pravosudne funkcije za poseban angažman u radu na najsloženijim predmetima bila povećana, uvođenjem u kriterije za ocjenjivanje osnova za analitičku ocjenu.
- Dopuna ocjene rezultata po kvantitativnim pokazateljima, te
- Dodatni element od značaja u vezi sa napredovanjem u kriteriji.

Demirel Delić, savjetnik u Visokom sudskom i tužilačkom vijeću Bosne i Hercegovine (VSTV BiH) na projektu EU podrška reformama pravosudnog sistema u BiH (IPA 2019)

“Utjecaj plata/nadoknada sudija i tužilaca na efikasnost i kvalitet pravosuđa (unapređenje rada na složenim predmetima)”

Zaključci i preporuke:

- Nosioci pravosudnih funkcija nemaju identičan materijalni status, iako ih imenuje jedno tijelo (VSTV). U zavisnosti od mjesta u kojem obnašaju funkciju rad imenovanih nosioca pravosudnih funkcija (konkretno sudije i tužioci u dva entiteta) se različito vrednuje.
- Plate sudija i tužilaca na višim nivoima su znatno veće. Ovim se sudije i tužioci motivišu za karijerni sistem napredovanja. Sistem finansijskog podsticaja (više plate i naknade) i strukovno priznanje individualnog rada (ocjene, napredovanje, stručna priznanja) su dvije dimenzije koje su u uzajamnoj vezi sa kvalitetom rada.
- U zakonu je ugrađen višestruki zaštitni mehanizam koji je obezbijedio materijalni status sudija i tužilaca. Prvi zaštitni mehanizam – automatsko linearno povećanje plata uzrokovano povećanjem opšte prosječne plate; drugi zaštitni mehanizam – varijabilna osnovica povećanja plata i treći zaštitni mehanizam – odbrambeni štiti od uticaja recesije ili ekonomske stagnacije. Dodatni nevidljivi zaštitni mehanizam ugrađen u zakon je moguće aktivirati u smjeni inflatornih i recesijskih okolnosti kada se gubi referentna polazna tačka komparacije plata nosioca pravosudnih funkcija i opšteg društvenog standarda.
- Koncept regulisanja osnovne mjesečne plate sudija i tužilaca je uređen tako da pogoduje nosiocima pravosudne funkcije. On je u pogledu statusnih pitanja povoljan za sudije i tužioce.
- Visina osnovne mjesečne plate se na metodološki jednak način reguliše na nivou centralne vlasti i na nivou Federacije BiH. U Republici Srpskoj se drukčije zakonski iskazuje visina osnovne mjesečne plate. Materijalni status sudija i tužilaca u RS-u je do jula 2022. godine bio lošiji nego u Federaciji BiH, a trenutno je manje-više ujednačen sa primanjima kolega u Federaciji BiH. Aproksimativno, osnovne mjesečne neto plate su skoro identične sa platama u Federaciji BiH kako u prvostepenim, tako i u drugostepenim sudovima, dok je na trećestepenim instancama zadržana uočljiva razlika u primanjima, koja je *in favorem* sudija u Federaciji BiH.
- Dalja kretanja se ne mogu egzaktno predvidjeti. Naime, u RS-u je svako buduće povećanje vezano za prosječnu platu u RS-u, a u Federaciji BiH je uslovljeno prosječnom platom na nivou BiH.
- Pri očekivanim kretanjima, manje-više istovjetnih ekonomskih kretanja u entitetima, dalja kretanja plata u pravosudnom sistemu će dovesti do značajnih odstupanja u primanjima sudija i tužilaca u Federaciji BiH i RS. Sudije u Federaciji BiH će već srednjoročno biti u lošijem položaju zbog različitog entitetskog poreskog sistema.
- Sticanjem uslova za drastične razlike u materijalnom statusu sudija i tužilaca u zavisnosti od entiteta u koji budu imenovani, onemogućiti će se imenovanje najboljih kandidata na pozicije u oba entiteta, zbog razlike u materijalnom statusu. Time će se onemogućiti ostvarivanje slobode kretanja ljudi u BiH i ostvarivanje ciljeva Opšteg okvirnog sporazuma za mir u BiH u vidu integrativnih procesa i društva pluraliteta i multikulturalnosti. Praktičnim jezikom: ovo bi proizvelo efekat dodatnog cementiranja podijeljenog društva.
- Optimalno funkcionisanje pravosudnog sistema je direktno uslovljeno adekvatnim finansiranjem pravosuđa. Efikasnost i dostupnost pravde u razumnom vremenskom periodu posljedica je adekvatnog vrednovanja rada nosilaca pravosudnih funkcija.

- Dalje projekcije pravosudnog sistema i potencijalna realokacija resursa broja sudija, broja tužilaca, sistematizacije sudova i tužilaštava, eventualnog osnivanja i gašenja određenih sudova su uslovljeni velikim unutrašnjim i vanjskim migracijama, ali i bijelom kugom.

- Procenat ukidajućih odluka znatno viši u složenim predmetima: organizovanog kriminala, visoke korupcije i sl., a procenat oslobađajućih presuda u ovoj vrsti predmeta kreće se i preko 30%.

- Visoki procenti se ostvaruju radom na jednostavnijim predmetima, a ne vanserijskim kvalitetom rada. Sistem koji je zasnovan na karijernom napredovanju uvjetovanom rezultatima rada generiše ovaj problem. Problem se sastoji u činjenici da se podjednako vrednuju predmeti i da je odluka suda u predmetu običnog ubistva i visoke korupcije podjednako značajna sa aspekta ocjene rada.

- Kriteriji za vrednovanje rada omogućuju rukovodiocima institucija da na zahtjev nosioca pravosudne funkcije u pojedinačnim složenim predmetima, na osnovu obrazloženja podnosioca zahtjeva, uvećaju vrijednost rada. Rukovodioci imaju široku diskrecionu procjenu uticaja rada na konkretnom složenom predmetu za ostvarivanje orijentacione norme. Ova mogućnost se u praksi koristi samo kao izuzetak. Identifikacija problema: individualna odgovornost, promjena uobičajenih praksi djelovanja i privid kolegijalnosti koji može biti narušen diskrecionim pravom rukovodioca da odstupa od prijedloga podnosioca zahtjeva/molbe za uvećanje norme.

- Trenutni sistem evaluacije rada (Kriteriji za ocjenjivanje sudija i tužilaca) je zacementiran kvantitetom i kvalitetom koji počivaju na statistici i producira samo statistički kvalitet. Da bi se nosioci pravosudnih funkcija motivisali na efikasniji rad na predmetima koji se definišu kao složeni, neophodno je unaprijediti model rada koji trenutno počiva na orijentacionoj normi. Ona praktično ne gradira zahtjevnost/složenost predmeta.

- Postojeći model zahtjeva tehničke korekcije koje ovise o dosadašnjim analitičkim podacima, ali i procjenama relevantnih činjenica. Praktično je potrebno odlučiti (1) koji su to predmeti složeni i (2) u kojoj mjeri napraviti distinkciju vrijednosti rada na složenim i jednostavnijim predmetima.

- Stigmatizacija (disciplinsko procesuiranje) je posljednja opcija i ne bi trebala služiti kao koncept koji je polazna premisa motivacije za rad na složenim predmetima.

- Vrednovanje treba da počiva na kombinaciji dva elementa: 1. objektivno potrebnog vremena za rad na složenijim predmetima (ovi podaci su statistički vidljivi iz dužine trajanja tih predmeta i komparativnim pokazateljima) i 2. stimulacije rada na predmetima koji su u fokusu interesa društvene zajednice nevezano za objektivne pokazatelje.

- Ovako postavljenim konceptom uspostavljanja distinkcije u pogledu orijentacione norme i vrednovanja složenih i jednostavnijih predmeta, ostvarili bi se na bazičnom nivou preduslovi za efikasniji rad na složenim predmetima, odnosno uspostavio bi se sistem stimulacije.

- Osim stimulacije rada na složenim predmetima u vidu podizanja norme za rad na složenim predmetima i obavezno zadržavanje uticaja statističkog kvaliteta u evaluaciji rada, potrebno je karijerno stimulisati sudije i tužioce, za svojevrsno profesionalno specijaliziranje za rad na složenim predmetima.

- Trenutni sistem prema kojem se rad sudija i tužioca prevashodno vrednuje na osnovu ostvarene norme potiče proliferaciju manje zahtjevnih optužnica za benignija krivična djela, kao i razdvajanje postupaka. On demotivira sudije za zahtjevna obrazloženja presuda u kompleksnim predmetima. Neophodno je fokus sa ovih kvantitativnih kriterija prebaciti na kvalitativne, konkretno na procenat oborenih presuda i palih optužnica. Ovo se može osigurati rješenjima u pogledu karijernog napredovanja, koje i sada ovisi o evaluaciji rada.

- Svaki dalji korak u pravcu stimulacije: finansijske i ocjene rada, treba slijediti jasno zauzeti kurs da je ključna odgovornost efikasnosti i kvaliteta rada institucija na rukovodiocima institucija.

Mersida Sušić, sutkinja Kantonalnog suda u Tuzla i Mirsada Karahmetović, sutkinja Općinskog suda u Sarajevu

„Položaj dodatnih sudija u pravosuđu Bosne i Hercegovine“

Prijedlozi i zaključci:

- Prilikom imenovanja sudija da VSTV posebno vodi računa o dodatnom sudiji kao nosiocu pravosudne funkcije, njegovim ostvarenim rezultatima i dužini rada kao sudije u odnosu na kandidate koji nisu bili sudije, odnosno da se omogući prelazak u status redovnog sudije vodeći računa o stručnim i drugim kvalifikacijama dodatnog sudije za koje potrebe se neophodno obratiti upravama općinskih i kantonalnih sudova kako bi dostavili podatke pojedinačno za svakog dodatnog sudiju, pa da se vrednuje cjelokupan rad dodatnog sudije od momenta imenovanja pa do momenta konkursne procedure za redovnog sudije, to jeste referat na kojem je dodatni sudija bio raspoređen, procenat riješenih starih predmeta, broj donesenih i ožalbenih odluka, broj potvrđenih odluka, broj i vrstu referata na kojem je dodatni sudija radio, momente zaduživanja pojedinih referata, činjenicu rada na više referata, uticaj promjene vrste referata tokom godine na stručnost i kvalitet, opravdano odsustvo i slično, ukupan broj riješenih starih i novih predmeta.

- Da se izvrši dopuna člana 66 Poslovnika VSTV-a BiH koji regulira produženje mandata dodatnog sudije, na način da se doda odredba kojom bi status dodatnih sudija bio izjednačen sa statusom redovnih sudija u pogledu mandata. Tako bi trebao biti dodan novi stav člana 66. Poslovnika VSTV-a BiH koji bi glasilo:

- "Na zahtjev predsjednika suda, ukoliko postoji stalna potreba toga suda za imenovanje sudija, Vijeće će dodatnom sudiji koji obnaša mandat u tom sudu izmijeniti status u redovnog sudiju toga suda ukoliko to opravdavaju rezultati rada dodatnog sudije koji će se cijeliti u svakom konkretnom slučaju, ako su za to osigurana sredstva te ukoliko je dodatni sudija na ovoj poziciji proveo određeni vremenski period."

- Na ovaj način bi dodatne sudije po automatizmu imale isti mandat kao redovne sudije. Preporuka Vijeća Evrope (R94) 12 Komiteta ministara Vijeća Evrope reguliše: "sve odluke koje se tiču profesionalne sudijske karijere moraju biti temeljene na objektivnim kriterijima, a izbor i sudijska karijera treba biti temeljena na zaslugama, uzimajući u obzir i kvalifikacije, moralne kvalitete, sposobnost i efikasnost."

- Da se prije izbora za sudiju razmotri mogućnost primjene odredbe člana 41 Zakona o Visokom sudskom i tužilačkom vijeću Bosne i Hercegovine kojom je propisano da Vijeće može tražiti da mu se pisanoj formi dostave mišljenja o stručnim i drugim kvalifikacijama kandidata, koje mišljenje bi dali predsjednici sudova, jer kroz nadzor nad radom sudija i ocjenu njihovih odluka imaju najbolja saznanja o njihovom stručnom znanju, stručnim sposobnostima i sposobnostima analiziranja pravnih pitanja i mogli bi argumentovano dati svoje mišljenje o njihovim stručnim sposobnostima, marljivosti i kvalitetu.

- Da se implementira Inicijativa VSTV-a od juna 2018. godine, za izmjenu i dopunu Zakona o VSTV-u BiH. Inicijativa sadrži prijedlog da se zadrži institut dodatnih sudija, s mogućnošću da se status dodatnog sudije promijeni u status redovnog sudije ukoliko to opravdavaju rezultati rada dodatnog sudije i ako su za to osigurana sredstva i ako postoji upražnjena pozicija redovnog sudije.

- Da u novi Zakon o VSTV-u bude unesena odredba koja bi glasila: "Sve dodatne sudije koji su imenovani za vrijeme važenja starog Zakona o VSTV-u i koji su radili određeni vremenski period, stupanjem na snagu novog Zakona o VSTV-u prelaze u status redovnog sudije shodno sistematizaciji radnih mjesta.

Da se izmijeni postojeći Zakon o VSTV-u tako da bi izmjena zakona trebala glasiti:

Član 36 Javni konkurs

- Javni konkurs za upražnjena mjesta, koji provodi Vijeće, prethodi imenovanju sudija, uključujući i predsjednike sudova, glavnih tužilaca, zamjenikâ glavnog tužioca i tužilaca. Konkurs se objavljuje u cijeloj Bosni i Hercegovini na način koji odredi Vijeće.¹⁰
- Javni konkurs se izuzetno neće raspisivati ukoliko u sudu, koji ima upražnjeno sistematizovano radno mjesto sudije, radi dodatni sudija sa minimalno tri godine iskustva, te će se radno mjesto sudije odlukom VSTV-a popuniti iz reda dodatnih sudija¹¹

¹⁰ Briše se termin "dodatni sudija"

¹¹ Dodaje se novi stav 2.

II Dio – „Nacrt izmjena krivičnog zakona Federacije BiH radi usaglašavanja sa Istanbulskom i Lancarote konvencijom“

Panelist: Adisa Zahiragić, sutkinja Kantonalnog suda u Sarajevu: „*Usklađenost nacrtu krivičnog zakona Federacije BiH sa Istanbulskom i Lancarote konvencijom*“

Zaključci:

Povodom navedene teme *Usklađenost nacrtu Krivičnog zakona Federacije Bosne i Hercegovine sa Istanbulskom i Lancarote konvencijom kao i analiza domaćeg pravnog okvira u Bosni i Hercegovini u vezi sa navedenim Konvencijama, koja je razmatrana kontinuirano i na ranijim skupovima sudija i tužilaca, proizašli su slijedeći*

Zaključci:

- Nacrt izmjena Krivičnog Zakona Federacije BiH predstavlja dobru osnovu za procesuiranje krivičnih djela koji su povezani sa slučajevima silovanja, seksualnog uznemiravanja, nasilja u porodici, ugrožavanje sigurnosti kao cyber kriminal koji se odnosi na maloljetnike. Primjena Lancarote konvencije se prepoznaje kroz Nacrt KZ FEDERACIJE BIH jer se predlaže posebna glava krivičnih djela GLAVA XIXa. KRIVIČNA DJELA SPOLNOG ZLOSTAVLJANJA I ISKORIŠTAVANJA DJETETA gdje se predlažu nova krivična djela: - Spolni odnošaj s djetetom mlađim od 15 godina - član **210c**; Spolna zlostavljanja djeteta starijeg od 15 godina član **210d**; Mamljenje djece za zadovoljenje spolnih potreba - član **210e**; Zadovoljenje pohote pred djetetom - član **210f**; Navođenje djeteta na prostituciju - član **210g**; Iskorištavanje djeteta radi pornografije - član **210h**; Iskorištavanje djeteta za pornografske predstave - član **210i**, te Upoznavanje djeteta s pornografijom- član **210j**, a uvodi se i novo krivično djelo „Prinudno sklapanje braka“.

U Nacrtu KZ Federacije BiH uvode se slijedeća krivična djela:

- krivično djelo pod nazivom „Psihičko nasilje“ gdje se kao žrtve prepoznaju ne samo punoljetne osobe već i djeca (do 18. godine života) kao kvalifikovani oblik zbog čega je nužno da se tužilaštva pažljivo odnose prema ovom krivičnom djelu u pogledu prijavljivanja i prikupljanja dokaza;
- “Zlostavljanje snimke spolno eksplicitnog sadržaja” koje predstavlja poseban izazov u praksi kako za tužilaštva tako i sudove jer se odnosi na zaštitu privatnosti osoba te je potrebno prema ovom krivičnom djelu odnositi se sa hitnošću u postupanju;
- kod krivičnog djela “ Silovanje” predlažu se bitne izmjene u samom obilježju ovog krivičnog djela u osnovnom obliku jer se ne prepoznaje sila –“ Ko s drugom osobom bez njezina pristanka izvrši spolni odnošaj ili s njim izjednačenu spolnu radnju...”
- “Spolno uznemiravanje” se uvodi kao novo krivično djelo u Federaciji tako da se treba sa pažnjom pratiti prijavljivanje radnji u vezi sa navedenim krivičnim djelom jer je i dalje na snazi Zakon o ravnopravnosti spolova u BiH zbog sukoba nadležnosti

Istraga i glavni pretresi:

- Pažljivo prikupljati dokaze tokom istrage uz saradnju sa sudovima (sudija za prethodni postupak) u cilju obezbjeđenja zakonitog prikupljanja dokaza;
- posebnu pažnju posvetiti položaju žrtava u ovim krivičnim postupcima a posebno u fazi prijave i istrage da bi se žrtve ohrabrile da svjedoče kako tokom prikupljanja dokaza tako i pred sudovima;
- tokom istrage potrebno je obezbijediti posebnu komunikaciju sa žrtvom u cilju psihološke potpore prilikom davanja izjave žrtve kao i redovno provođenje psihološkog vještačenja traume žrtve;
- uvesti u praksu tužilaštava da se vjerodostojnosti iskaza žrtve daje odgovarajući značaj pred sudovima, ne samo zbog drugih dokaza koji potkrepljuju iskaz žrtve, već i naglasiti značaj iskaza žrtve u odnosu na okolnosti izvršenja djela, preživljenu traumu i posljedice djela ne samo za žrtvu već i za širu zajednicu;
- od nosilaca pravosudnih funkcija zahtijeva se da sa posebnom pažnjom cijene kako dokazivanje nabrojanih krivičnih djela iz GLAVA XIXa. KRIVIČNA DJELA SPOLNOG

ZLOSTAVLJANJA I ISKORIŠTAVANJA DJETETA, Nacrta KZ Federacije BiH tako i zaštita maloljetnih žrtava;

- u završnoj riječi pred sudovima pored obrazlaganja dokaza koji potkrepljuju izvršenje djela, posebno dati ocjenu otežavajućih i olakšavajućih okolnosti za koje tužilac smatra da su od odlučnog značaja za izricanje sankcije prema učiniocima;
- razmotriti mogućnost organiziranja posebnih odjela u tužilaštvima i sudovima u kojima će djelovati nosioci pravosudnih funkcija sa posebnim znanjima u oblasti protiv spolne slobode i morala, nasilja u porodici i krivična djela spolnog iskorištavanja djeteta;

Edukacija:

- Kod krivičnog djela „Silovanje” najveći izazov će predstavljati dokazivanje navedenog krivičnog djela te je potrebno da se organiziraju posebne edukacije sa uporednom praksom kako zemalja iz susjedstva tako i drugih evropskih zemalja. Pri tome treba imati u vidu da se predlaže u stavu 2 istog krivičnog djela da “učinitelj koji je bio u otklonjivoj zabludi u pogledu postojanja pristanka iz stava (1) ovog člana, kaznit će se kaznom zatvora do tri godine”.
- Nastaviti sa kontinuiranom edukacijom nosilaca pravosudnih funkcija u podizanju svijesti o specifičnosti krivičnih djela protiv spolne slobode i morala i seksualnog uznemiravanja sa aspekta izvršioca djela i prava žrtve, te
- Kreirati nove edukacije za nosioce pravosudnih funkcija u podizanju svijesti u primjeni Evropske konvencije u borbi protiv nasilja prema žena i nasilja u porodici (Istanbulska konvencija) i Konvencija Vijeća Evrope o zaštiti djece od seksualnog iskorištavanja i seksualne zloupotrebe (Lanzarote Konvencija) obzirom na usvojeni Nacrt izmjena Krivičnog zakona Federacije BiH gdje se predlažu suštinske izmjene kod krivičnih djela protiv spolne slobode i morala u skladu sa Konvencijama;

Nakon rasprave na završnom zasjedanju učesnici savjetovanja prihvatili su zaključke koje je iznijela predsjednica Organizacionog odbora.

Učesnici i organizator savjetovanja posebno se zahvaljuju Ministarstvo pravosuđa SAD / Program za razvoj, pomoć i edukaciju tužilaštava u inostranstvu (US DoJ/OPDAT), , Američka agencija za međunarodni razvoj (USAID)/ Bosna i Hercegovina, CPRC i AIRE Centru, Vijeću Evrope i Misiji OSCE u BiH koji su imali svoje panele na savjetovanju, kao i Sudskoj policiji Federacije Bosne i Hercegovine na podršci u osiguranju savjetovanja.

Predsjednica se zahvalila svim učesnicima i izlagačima u radu savjetovanja a posebna zahvalnica uposlenicima JU Centrima za edukaciju sudija i tužilaca u Federaciji BiH i JU Centrima za edukaciju sudija i javnih tužilaca Republike Srpske.

Upućen je poziv svim učesnicima da uzmu učešće u radu sljedećeg **XXII savjetovanja iz krivično pravne oblasti koje će se održati u prvoj polovini mjeseca juna 2024. godine u Neumu.**

Neum, 03.06.2023. godine

Za Organizacioni odbor XXI savjetovanja iz krivičnopravne oblasti Neum 2023

Predsjednica

Vildana Helić s.r.

